Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 255 (11753) | 1981 чылдың ноябрь 4, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кеп.

ҮЛЕГЕРЛИГ КОРУМ-ЧУРУМ ДЭЭШ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге база «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга дүүштүр республиканың чер-черлеринде партия организациялары, совет, ажыл-агый болгаш эрге-чурум камгалаарының органнары ажылчы чоннарның политиктиг, күш-ажылчы база мөзү-шынар кижизидилгезин күштелдирер талазы-биле болур-чогуур ажылды чорудуп турар. Пропаганданың амыдырал-биле харылзаазын улам быжыглаар, ооң ажыктыын бедидеринге холбашкан хемчеглерни ап турар.

Партия, совет болгаш хөй-нииити организацияларының кижилер-биле идей-кижизидилгелиг ажылының чаа, ажыктыг хевирлерин илереп турар. Бай-Тайга, Эрзин, Өвүр ышкаш чамдык районнарга болгаш хөй-хөй күш-ажылчы коллективтерге, чурттакчылыг черлерге күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, эрге-чурум үрээшкиннерин эвээжедир дээш доктаамал демиселди чорудуп келген. Ындыг черлерде кижизидилгени, профилактика ажылын күштелдиреринге үндезилээш, социалистиг нииити чуртталганың нормаларын кижилер шыңгыы сагаан турарын, хоойлу-дүрүмнү болгаш корум-чурумну быжыглаарын, кем-херек үүлгединишкиннерин эвээжедирин чедип ап турар.

Ооң-биле чергелештир СЭКП обкомунуң чоокта чаа эрткен IV пленумунга «Эрге-чурум камгалалын экижидер болгаш корум-чурум үрээшкиннери-биле демисeелди күштелдирер талазы-биле партия организацияларының сорулгаларының дугайында» айтырыгны чугаалашкаш, хүлээп алган доктаалында бо чугула ажыл-херекте четпестер болгаш чедир кылдынмаан чүүлдер хөй дээрзин демдеглээн. Ылаңгыя партия комитеттериниң база эге организацияларның хоойлу-дүрүмнү болгаш корум-чурумну быжыглаар талазы-биле ап турар организастыг, кижизидикчи болгаш профилактиктиг хемчеглери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң негелделеринге ам-даа четпейн турарын ол доктаалда айыткан.

Чамдык районнарда, суурларда болгаш күш-ажылчы коллективтерде күш-ажылдың болгаш хөй-нииитиниң сагылга-чурумунуң үрекчилеринге эптеш чок байдалды тургуспаан, ийи-чаңгыс кижилерниң хөй-нииитиге удур үүлгедиглери чоннуң бүгү-нииити буруу шавыышкыннарынга таварышпайн турар. Каа-Хем, Бии-Хем, Кызыл, Тес-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарда база Кызыл, Ак-Довурак хоорайларда кем-херек үүлгедир чорук ам-даа хөй болуп артпышаан. Ооң бир кол чылдагааны—чамдык кижилерниң арагалаашкынындан боор турар. Чамдык партия, совет, эрге-чурум камгалаар органнар болгаш хөй-нииити организациялары арагалаашкынга удур культура-кижизидилгениң комплекстиг ажылдарын, эмнелге-профилактиктиг болгаш административтиг хемчеглерни четпес боттандырып турар. Аныяктарның чамдык кезээниң, ылаңгыя назы четпээннер ортузунда эрге-чурум үрээр чорук дүвүренчиг боор артпышаан.

СЭКП обкомунуң IV пленумунуң доктаалында демдеглеттинген база өске-даа четпестерни шиитпирлиг чайладыр талазы-биле тодаргай сорулгаларны айыткан. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин удуртулга болдургаш, ажылчы чоннарның идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш мөзү-шынар кижизидилгезин улам ыңай экижидеринче, хоойлу-дүрүмнү болгаш эрге-чурумну быжыглаарынче партия, совет, ажыл-агыйы болгаш эрге-чурум камгалаар органнарның, бүгү активтиң, коммунистерниң кужениишкиннерин угландырарын СЭКП Кызыл хоорукомунга, райкомнарынга база парткомнарга ол пленумнуң доктаалында дагып турар.

Бо чугула ажыл-херектиң талазы-биле байдалды партия комитеттеринге, эге организацияларга доктаамал сайгарып көрүп турарын, корум-чурум үрээшкиннери-биле демисeелге бүгү партия, күрүне, хөй-нииити организацияларының, күш-ажылчы коллективтерниң, идеология албан черлериниң, школаның болгаш өг-бүлелерниң кужениишкиннерин каттыштырып база таарыштырып дүүштүрерин ол-ла доктаалда онза чугулалап айыткан. Совет хоойлуларны база социалистиг нииити чуртталганың дүрүмүн шыңгыы сагыырының, нииитилел мурнунга харысалганы бедик-биле медереп билириниң, хамаатыларның эргелериниң база хүлээлгелериниң чарылбас тудуш холбаазының дугайын чонга ханы база чедингир кылдыр тайылбырлаарының эргежок чугулазынче кичээнгейни угландырган.

Республикага хөй-нииитиниң чогумчалыг корум-чурумун хандырарынга холбаштыр партия организацияларының организакчы база политиктиг ажылының, күш-ажылчы коллективтерге болгаш чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле идей-кижизидилгелиг ажылдың хевирлерин база арга-методтарын доктаамал сайзыраңгайжыдар ужурлуг. Нииитилелге ажыктыг ажылдап оспаксыраар, мангыыстaлчак амыдыралдыг кижилерге, күш-ажылдың болгаш хөй-нииитиниң сагылга-чурумунуң үрекчилеринге эптеш чок байдалды тургузар. Маңаа профэвилел, комсомол организацияларының, эш-хуузунуң судтарының, улусчу дружиналарның, профилактика база херээженнер чөвүлелдериниң болгаш өске-даа хөй-нииити организацияларының аргаларын калбаа-биле ажыглаар херек.

Социалистиг хоойлу-дүрүмнү база корум-чурумну быжыглаар дээш улус депутаттарының Советтериниң ролюн база харысалгазын, бо чугула ажыл-херекке Советтерниң комиссияларының, депутаттар бөлүктериниң идепкейин улам бедидери эргежок чугула. Хөй-нииитиниң чогумчалыг корум-чурумун хандырар база эрге-чурум үрээшкиннерин үндезини-биле узуткаар талазы-биле хоойлу-дүрүм камгалаар органнарның, үлетпүр бүдүрүлгелериниң, совхозтарның албан черлериниң болгаш организацияларның ажылын улам күштелдирер херек.

Күш-ажылчы коллективтерге болгаш чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле политкижизидилгелиг, культура-массалыг ажылдың деңнелин профэвилел организациялары бүгү талалыг бедидер хүлээлгелиглер, ажылчы чоннарның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин бедидеринге, камналганы база хумагалыг чорукту күштелдиреринге социалистиг чарышты улам долу ажыглаары эргежок чугула. Чоннуң угаан-бодал хереглелдерин хандырарынга болгаш культурлуг дыштанылгазын организастаарынга культура-чырдыдыышкын албан черлери спортчу организациялар-биле кады Культура бажыңнарын, клубтарны база библиотекаларны, киночеткилерни, спортчу дерилгелерни калбаа-биле ажыктыг кылдыр ажыглаар херек.

Аныяк өскеннер болгаш назы четпээннер ортузунга идей-политиктиг, мөзү-шынар, эрге-хоойлу кижизидилгезин күштелдирер, оларның аразындан эрге-чурум үрээшкиннерин үндезини-биле узуткаар талазы-биле дээштиг хемчеглерни алыры чер-черде партия, комсомол организацияларындан, республиканың Чырдыдыышкын министерствозундан, профтехөөредилге эргелелинден негеттинип турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң айтыышкыннарынга дүүштүр, партия обкомунуң IV пленумунуң доктаалын боттандырар талазы-биле хөй талалыг, улуг ажылдар ам-даа чоруттунар апаар. Ында айыттынган сорулгаларны күүседир, кая-даа үлегерлиг корум-чурум бадыткаттынган турарын дээш бүгү партия, совет, профэвилел, комсомол организациялары база ажыл-агый, административтиг органнар болгаш бүгү хөй-нииити, коммунистер улам кужениишкинниг ажылды чорудар ужурлуг.

УЛУГ ОКТЯБРЬГА УТКУШТУР

КЫЗЫЛ ТУКТУ ЧААЛАП АЛГАН

Партия Каа-Хем райкомунуң бюрозу болгаш райкүүском наттышкан хуралынга районда мал ажылының талазы-биле социалистиг чарыштың тос айларының түңнелин үндүрген.

Районнуң малчыннары тос айларда күрүнеге сүт садарының планын—107,7 хуу, эътти—101,8, дүк дужаарының чыл онаалдазын—113,4 хуу күүсеткен.

Ажыл-агыйларның район чарыжынга СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхоз шылгарап, мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының чыл планнарын бүрүнү-биле хуусаа бетинде ажыр күүсеткеш, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл туг-биле шаңнаткан. Эрткен тос айларда «Бүрен» совхозтуң ажыл-ишчилери база-ла эки түңнелдиг болган. Аңаа тураскаадып, район төвүнде Күш-ажылчы алдарының тугун көдүрген.

Каа-хемчилер Улуг Октябрьга уткуштур ам-даа кызымак ажылдаарын хүлээнген.

ОЛ КАНЧААР ЧОРУП ТУРАРЫЛ

Үрезин белеткели

Республиканың совхозтары тараа культураларының ажаалдазын доoскаш, келир чылдың дүжүдүнүң дугайында сагыш салып, үрезиннерни аштап арыглаарын чоруда берген. Бо чылдың октябрь 26-да байдал-биле алырга, республикада тараа культураларының 8,2 муң тонна үрезинни урган. Ол планның 18 хуузу. Ажыл-агыйлардан: «Тиилелге» келир чылын чажары-биле 1600 тонна (61,6 хуу). СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхоз—508 тонна (46 хуу). «Улуг Октябрь» — 452 тонна (47 хуу), «Революцияның чалбыыжы»—745 тонна (37,8 хуу), «Сут-Хөл» — 150 тонна (41 хуу) болгаш «Бүрен» — 258 тонна (33 хуу) үрезинни уруп алган.

Бо чылдың чайы кааң болганындан үрезин участокталарынга тараа үнмээн ужурунда республиканың хөй-хөй совхозтары боттарын үрезин-биле хандыртынып шыдаваан. Амгы үеде ажыл-агыйларның чер ажылдыгларының болгаш агрономнарының мурнунда салдынган сорулга болза, бар үрезиннерни чогуур үезинде арыглап белеткээри болур. Үрезиннерни чажар бедик шынарынга чедир аштап арыглаарын декабрьда улуг соок эгелээр бетинде доозары эргежок чугула.

Районнарда күрүрезин инспекциялары нииитизи-биле 4,8 муң тонна үрезин тарааны хынап көрген. Ол—бар үрезинниң 60 хуузу. Ооң иштинден 3,3 муң тонна үрезин азы 69 хуузу чажарынга тааржыр болган. Хынаан үрезинниң 22 хуузу бирги болгаш ийиги класстыы. Үрезиннер колдуунда-ла арыглаттынганының талазы-биле чажар шынарынга четпейн турар.

Республиканың үрезин бар ажыл-агыйларында тараа арыглаар машиналар болгаш механизастаттынган арыглал пунктулары ажылдап турар. Ынчалзажок оларның ажылдап турары бүдүрүкчүлүг эвес. Чижээ, «Шамбалыг» совхозта бар үрезинниң чүгле 30 хуузу. «Сут-Хөл» болгаш «Алдан-Маадыр» совхозтарда — дөңгүп-ле 15—18 хуузу арыглаттынган. Ол ышкаш СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг, «Ленинчи орук», «Улуг Октябрь», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг болгаш «Россия» совхозтарда үрезин арыглаашкынын кончуг оожум чорудуп турар. Үрезин арыглаарын дүргедедириниң болгаш ону ноябрь 15-ке чедир доозарының дээштиг хемчеглерин үстүнде айыткан ажыл-агыйларның кол агрономнары алыр ужурлуг.

Картофель үрезинин урарының планын республиканың совхозтары 78 хуу күүсеткен азы 6000 тонна хирени курлавырлап алган. Ооң планын Бии-Хем болгаш Таңды районнарның ажыл-агыйлары күүседип, четчир санныг үрезинни урган. Арткан районнар планынга чедирбээн. «Ленинчи орук», «Улуг Октябрь», «Күш-ажылдың хостуу», «Октябрь 30 чылы», «Хемчик», «Дөң-Терезин» болгаш «Шекпээр» дээн ышкаш совхозтар четчир үрезинни уруп алыр болдунар аргалыг турган-ла, ону боттандырбаан. Чамдык совхозтарның удуртукчулары картофель шыгжаар чер кылып алыр дугайында сагыш салбаан. Чижээ, «Күш-ажылдың хостуу» совхозка 500 тонна кирер шыгжавыр черин чай дургузунда тудуп ап шыдаваан. «Хемчик» совхоз 500 тонна кирер шыгжавыр черинде чүгле 270 тонна картофель урган. «Дөң-Терезин» совхозка 1980 чылда туткан, 500 тонна кирер шыгжавыр чери бо чылын картофель ураарынга таарышпас болган. «Октябрь 30 чылы» совхоз шыгжавыр черин 500 тонна кирер кылдыр чаарткан, а ол хирезинде ында чүгле 110 тоннаны урган.

Үстүнде айыткан ажыл-агыйлар үрезин кылыр картофелин садыг болгаш белеткел организацияларынга сайгарыпкан. А ам боттарында үрезин чедишпес. Шак ындыг ажыл-агыйжы эвес чоруктуң уржуундан чазын барып үрезин кылыр картофельди үш дакпыр аар өртек-биле садып алыр ужурга таваржыр апаар.

Ам четпес картофель үрезининин тыптынып алырының аргазы бар. Совхозтарның ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан картофель садып алырының херээзин ам чаргаш, келир чылдың чазынынга чедир кадагалаары-биле хол үжүүн ёзугаар оларга арттырып каар. Ындыг турбуже Каа-Хем, Улуг-Хем, Кызыл, Барыын-Хемчик болгаш Чөөн-Хемчик районнарның совхозтары ол ажылды амга чедир чорутпаан.

Бо чылын хөй чылдыг сигеннерни үрезинин алыры-биле 2215 гектарга тараан. А херек кырында 1314 гектарны ажаагаш, оон 112 тонна сиген үрезинни алган. Дыка хөй совхозтар хөй чылдыг сигеннерниң үрезин участоктарын янзы-бүрү сылдаг-биле сиген кылдыр кескилеп алган. Чижээ, «Барлык» совхоз 300 гектар үрезин участогунуң чүгле 200 гектарындан үрезин алган, «ҮТКА 25 чылы» совхоз 200 гектардан 53 гектарны үрезин кылдыр ажаап алган. Бо совхозтарның удуртукчулары келир чылын тарыыр хөй чылдыг сигеннер үрезинни кайыын алыр бодап турарыл? Үрезин участоктарын шак ынчаар ээ-харысалга чок көөр чорукtарны моон соңгаар болдурбас херек.

М. ХАЗБУЛАТОВ,
республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң кол агроному.

Л. И. БРЕЖНЕВ БИЛЕ И. ГАНДИНИҢ АРАЗЫНГА ДОРТ ТЕЛЕФОН ДАМЧЫШТЫР БАЙЫР ЧЕДИРИШКЕНИ

ССРЭ—ИНДИЯ: тропосфера харылзаазының шугуму ажыттынган

Совет болгаш индий специалистерниң эртем-техниктиг кады ажылдажылгазында чугула болуушкун болган: ССРЭ биле Индияның аразында тропосфера харылзаазының шугуму ажыттынган.

Ноябрь 2-де СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунун Даргазы Л. И. Брежнев биле Индияның Премьер-Министри И. Гандиниң аразынга ийи чурт аразынга тропосфера харылзаазының шугумунуң ажыттынганы-биле холбаштыр дорт телефон-биле байыр чедиришкини болган.

13 шакта Л. И. Брежневтиң ажылдаар кабинединге дорт харылзаа аппарадының телефону кыңгырткайны берген. Леонид Ильич телефон тулазын тудуп алган. Индира Ганди аңаа байыр чедирген.

Л. И. БРЕЖНЕВКЕ И. ГАНДИНИҢ БАЙЫРЫ

Дээрги мындаагылар,

Индия биле ССРЭ-ниң аразында тропосфера харылзаазының шугумунуң ажыттынганы-биле холбаштыр Индияның чазаанының болгаш чонунуң өмүнээзинден база бодумнуң хуумда байыр чедирип тур мен.

Харылзааның бо шугуму — индий-совет экономиктиг, эртем болгаш техниктиг кады ажылдажылганың чугула болуушкуну-дур. Бодунуң технологиязын бистиң ийи улустарывыстың чаагай чоруу дээш бистер-биле солужарынга Совет Эвилелиниң беленин бедии-биле үнелеп көрүп турар бис. Индий тускай эртемниглер-биле кады ажылдап тургаш, бо техника талазы-биле шылгараңгай улуг чедиишкинни болдурган совет инженерлерге болгаш техниктерге Силерни дамчыштыр бодумнуң байырымны чедирип тур мен. Дээрги мындаагылар.

Харылзааның бо шугуму индий-совет кады ажылдажылганы улам быжыглаарынга идиглиг болурунга бүзүрээр мен.

Силерни мээң бедик-биле хүндүлеп турарымга бүзүредилгени хүлээп ап көрүңер.

• • •

Изиг байыр чедиргени дээш Л. И. Брежнев четтиргенин илереткеш, И. Гандиге даараазының байырын чедирген.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ И. ГАНДИГЕ БАЙЫРЫ

Дээрги хүндүлүг Премьер-Министр,

Бистиң чурттарның аразынга тропосфера харылзаазының шугумунуң ажыттынганы-биле холбаштыр Силерге, найыралчы Индияның чазаанга болгаш чонунга совет улустуң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң өмүнээзинден база бодумнуң хуумда байыр чедирип тур мен.

Ол шугум — Совет Эвилели биле Индияның аразында сырый харылзааларны быжыглаарының база бир каналы, бистиң улустарывыстың үндезин эрге-ажыктарынга дүүшкен хөй талалыг деңдески кады ажылдажылгазының чаа чедиишкини боор турар. Боттарының күш-ажылы-биле Москва биле Делини улам чоокшулаштырган индий болгаш совет ажылчыннарга, инженерлерге база техниктерге сеткилдиң ханызындан өөрүп четтиришкинни илередип тур мен.

Тайбың, найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээ-биле быжыглаттынган Совет Эвилели биле Индияның аразында харылзаалар моондаа соңгаар чедиишкинниг хөгжүүрүнге бүзүрээр мен.

Силерге чаагай кадыкшылды болгаш чедиишкиннерни күзедим. Эп-найыралчы индий улуска изиг байыр чедирип тур мен.

• • •

Байыр чедириишкиннериниң үезинде Л. И. Брежневтиң Кремльде ажылдаар кабинединге СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, Индияның ССРЭ-де элчини В. К. Ахуджа, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының референтизи Е. М. Самотейкин олар олурушканнар.

• • •

Делиге, Дели —Москва аразының дорт харылзааның телефонун тургускан Премьер-Министрниң кабинединге, байыр чедириишкининиң үезинде Индияның даштыкы херектер министри Н. Рао, Индияның харылзаа министри Ч. М. Стефен, ССРЭ-ниң харылзаа министри В. А. Шамшин, ССРЭ-ниң Индияда элчини Ю. В. Воронцов олар олурганнар.

(СЭТА).

ХАРЫЛЗАА ШУГУМУ АЖЫТТЫНГАН

ДЕЛИ. (СЭТА). ССРЭ биле Индияның аразында тропосфера харылзаазының шугумунуң ажыттынганының дугайында Совет-индий протоколга аңаа ат салган. Шугумну 1977 чылдың апрель 27-деги Совет-индий дугуржулганы, а ол ышкаш ССРЭ биле Индияның аразынга экономиктиг садыг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганың 1979 чылдың март 14-теги үр хуусаалыг программазын ёзугаар кылып тургускан.

Совет таладан ССРЭ-ниң харылзаа министри В. А. Шамшин, индий таладан — Индияның харылзаа министри Ч. М. Стефен протоколга ат салган.

Ч. М. Стефен протоколга ат салырының ёзулалынга чүве чугаалааш, совет эртемденнерге, техниктерге болгаш специалистерге совет-индий кады ажылдажылганың чаа болбаазыраңгай төлевилелин чедиишкинниг боттандырарының херээнге улуг салыышкыны дээш ханызы-биле өөрүп четтиришкинни илереткен. Чылдың-на Индияда үлетпүрнүң янзы-бүрү хөй тудугларының ажыглалда кирип турарын министр чугаалаан. Ынчалза-даа бөгүн бистер онза болуушкунну көрүп турар-дыр бис. Совет-индий кады ажылдажылганың ажыдыышкынынга бир-ле дугаарында ийи чурттуң шылгараңгай удуртукчулары. — Л. И. Брежнев болгаш И. Ганди киришкеннер. Бо факт болза, кайы-даа талага үре-түңнелдиг харылзааларны болгаш кады ажылдажылганы улам калбартырынче бистиң улустарывыстың чүткүлүн көргүзүп турар-дыр деп, Ч. М. Стефен демдеглээн.

ЛАУРЕАТТАРГА ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАН

Улус ажыл-агый хөгжүлдезиниң эң чугула угланыышкыннарының талазы-биле комплекстиг эртем-шинчилелдерни, төлевилел-конструктор болгаш технологтуг чогаадылгаларны күүсеткени дээш база оларны бүдүрүлгеге шиңгээдип нептереткени дээш хөй бөлүк эртемденнерге болгаш специалистерге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1981 чылда Эртем болгаш техника талазы-биле шаңналының лауреаттарының дипломнарын болгаш хөрек демдектерин тывыскан.

Шаңнатканнарның аразында — демирге үндезилээш, порошок кылыгларын бүдүрериниң теориязын болгаш технологиязын ажылдап кылган эртемденнер, электроннуг саналга машиназының үшкү үндүрүлгезинге үндезилеттиндир бүдүрүлгени автоматтыг эргелеп башкарарының «Сигма» деп адаптивтиг системазының чогаадыкчылары, дадарыышкынга үрелбес никель чок чаа кацы бүдүрерин чогааткан авторлар бар.

Хибинскиниң апатит рудаларын үлетпүрге шиңгээдип алырынга киришкеннерге, Барыын Сибирьниң нефть болгаш газ комплекизиниң байлаан ажыглаарының чаа методтарын чогааткан болгаш шиңгээткеннерге бедик шаңналдарны база тывыскан. Дээштиг медицина эмнерин, автомобильдерниң чаа дугуйларын кылымал каучукка үндезилээш, ажылдап кылганнар шаңналдың лауреаттары болган.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, Эртем болгаш техника талазы-биле күрүне комитединиң даргазы академик Г. И. Марчук шаңналдарны тывыскан болгаш лауреаттарга чүректиң ханызындан изиг байырны чедирбишаан, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле чаа-чаа чедиишкиннерни оларга күзээн. (СЭТА).

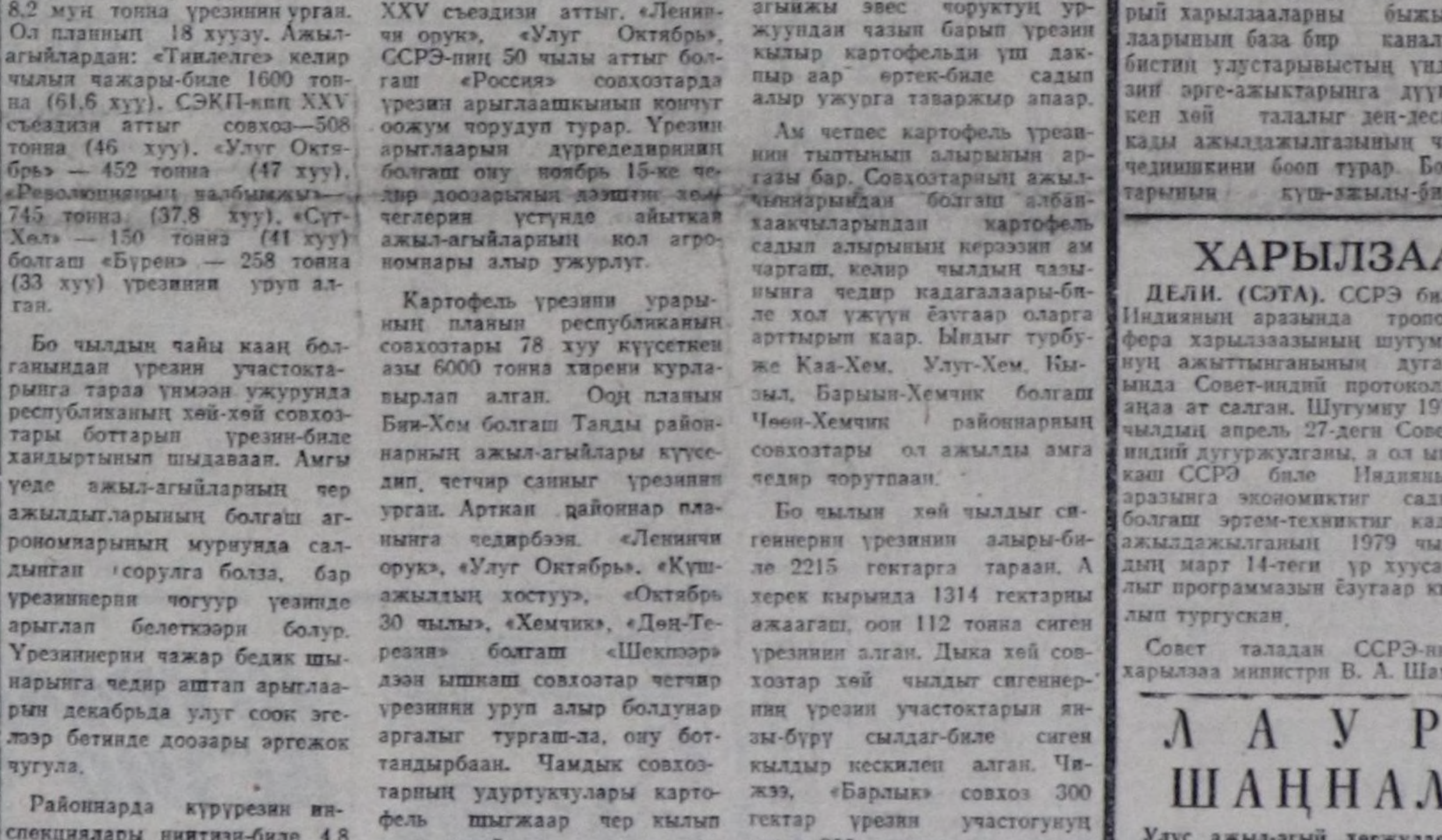

«Тывашвейбыт» каттыжыышкынының бүдүрүлгелери Улуг Октябрьның байырлалының бүдүүзүнде күш-ажылчы маргылдааны улам-на идепкейжиткен. Оларның аразында «Чечек» ательениң дааранықчы бригадалары байырлалды багай эвес көргүзүглерлиг уткуп турар. Хоочун дааранықчы Мария Николаевна Ильичёваның удурткан бригада октябрьның 25-те ол айның планын 100,3 хуу күүсеткен.

Ында аныяктарның дагдынықчызы Инна Андреевна Сухорослова 31 чыл ажыг ажылдап келген, ол бодунуң байлак дуржулгазын эш-өөрүнге күзелдиг-биле дамчыдып бээринге белен. В. Русина, З. Шынарап, Ч. Монгуш, Н. Середкина, Т. Елисеева болгаш оон-даа өскелер ажылынга кызымак, эки ажылдап турарлар. Мария Павловна Глухенко хөй чылдарда ажылдааш, пенсияже үнген. Ынчалза-даа дуржулгалыг дааранықчы бригаданың ажыл-херээнде төлептиг үлүүн киирип, ажылдавышаан.

Бригадир Мария Николаевна бодунуң ынак мергежилинде 30 чыл ажыг ажылдап келген. Ооң бригадазының даараан хептерниң шынары багай эвес үнелелди ап келгенинде бедик мергежилдиг мастер М. Ильичеваның билиг-мергежилин харам чок, ажылды эки башкарып турары улуг рольду ойнап турар.

ЧУРУКТАРДА: хоочун дааранықчы Г. Сайзуу; М. Н. Ильичеваның бригадазының кежигүннери.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

ЧЫЛ ПЛАНЫН КҮҮСЕДИПКЕН

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 64 чыл оюн күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуур дээш харылзааның бүдүрүлге-техниктиг эргелелиниң автобаазазының коллективи шалыпчы ажылдап турар. Он бирги беш чылдың баштайгы чылының эрткен он айларының планныг онаалдаларын бүгү көргүзүглер талазы-биле ажыр күүсеткен, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн.

Байырлал бүдүүзүнүң социалистиг чарыжының мурнуку одуруунда А. П. Иванов удурткан чолаачылар бригадазы чоруп орар. Оларның ортузунда күш-ажылчы маргылдааның бирги черин коммунист С. И. Медведев ээлээн. Бо чылдың планныг даалгазын ол хуусаадан эрте күүсеткен. Сергей Иванович бердинген онаалданы чүгле ажыр күүседип турар эвес, машиназын камныг эдилеп, ооң техниктиг ажаалдазын чогуур хуусаазында кылып келген. Хумагалыг чолаачы кывар-чаар материалдарның камналгазын чедип алган. Хоочун чолаачы Н. Ф. Мишин база бо хүннерде чыл планын күүседир. Аныяктар хоочуннарның үлегерин эдерип турар. Ындыгларга Сергей Наумов, Сергей Пономарев сочкин хамааржыр, олар 1981 чылдың планын боттандырар чоокшулай бергеннер.

Х. АЛАШ-ООЛ.

Профэвилел амыдыралы

САГЫЛГА-ЧУРУМ—КОЛ НЕГЕЛДЕ

СЭКП-ның XXVI съездизиниң профэвилел организацияларының мурнунга салган эң чугула сорулгаларының бирээзи—күш-ажылчы коллективтерге кижизидилге ажылын улам ыңай экижидери болур. Ажыл-ишчилерни бедик медерелдиг, сагылга-чурумнуг чорукка кижизидерин комплекстиг көөр, ооң бүгү аргаларын улам долу ажыглаар талазы-биле улуг сорулгаларны партия айыткан.

Автотранспорт, орук ажыл-агыйларының болгаш нефть продуктуларының күрүне комитединиң организацияларының профэвилел месткомнары, бүдүрүлгелерниң администрациялары партияның айтышкыннарынга дүүштүр коллективтерге идей-кижизидилгелиг ажылды чорудар, ажылчы-ишчи бүрүзүн быжыг сагылга-чурумнуг чорукка кижизидер талазы-биле элээн ажылды чорудуп келген.

Маңаа кол черни социалистиг чарыш ээлеп турар. Амгы үеде социалистиг чарышта 6 муң ажыг автотранспортчулар, орукчулар болгаш Нефть продуктуларының күрүне комитединиң организацияларының ажылдакчылары киржип турар. Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр дээш шимчээшкинде дөрт чартык муң ажыг кижи хаара туттунган. Москваның болгаш Ленинградтың мурнакчы коллективтериниң эгелээшкинин деткивишаан, он бирги беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын Улуг Октябрьның бо чылгы байырлалынга алдар кылдыр күүседирин 350 ажыг чолаачылар, септекчилер, орукчулар хүлээнген.

Он бирги беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарыштың мурнуку одуругларында Кызылдың № 2 АТБ-зи, Хову-Аксының АТБ-зи, вокзалдар каттыжыышкыны, № 2 орук-тудуг участогу болгаш өске-даа коллективтер кирген. Тус-тус кижилер ортузунда социалистиг чарыштың мурнакчылары хөй. Чижээ, Минусинск АТБ-зинде чолаачы П. Петрик, Кызылдың № 3 АТБ-зинде В. Васильев, Ю. Потапов, В. Панкратов, Ак-Довурак АТБ-зинде Садовников, Богданов олар ам 1982 чылдың үлүүнде ажылдап турарлар.

Үстүнде коллективтерниң администрациялары, профэвилел месткомнары кижизидилге болгаш культура-массалыг ажылды экижидер талазы-биле ажылды тодаргай угланыышкынныг чорудуп келген. Ылангыя ниитилел-политиктиг, делегей байдалының дугайында, медицина темаларынга лекцияларны организастап турар.

ПРОФЭВИЛЕЛ месткомнары чарышты организаставышаан, ажылдап турар аныяктарның ниити билииниң деңнелин бедидеринче кичээнгейни салган. Коммунистиг күш-ажыл школаларынга ажылчыннарның өөредилгезин организастап турар. Кызылдың пассажирлер АТБ-зинде, № 1 АТБ-де, № 1 орук-тудуг участогунда, өске-даа бүдүрүлгелерде болгаш организацияларда «Коммунистиг күш-ажыл школаларының дыңнакчыларынга дуза» деп стендилерни организастаан. Коммунистиг күш-ажыл школаларының удуртукчулары кичээлдерни коллективтерниң амыдыралында чижектер-биле холбап турар.

Бүдүрүлгелерниң, албан-организацияларның удуртукчуларының, администрацияның күш-ажыл хоойлузун сагып турарынга контрольду боттандырары-биле автотранспорт болгаш чазаглыг оруктар ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң чанынга хоойлу-дүрүм талазы-биле штаттан дашкаар инспекцияны тургускан. Ооң ажылын план ёзугаар чорудуп келген. Профэвилел обкомунуң президиумунуң хуралынга Кызылдың КМК-зында, орук септелге-тудуг участогунда, № 1 орук-тудуг участогунда күш-ажыл хоойлузун сагып турарының, Тываның автосептелге заводунда күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгениң сагылга-чурумунуң байдалының, Тураның орук-септелге тудуг участогунда профэвилел организациязының болгаш администрацияның коллективте культура-массалыг ажылды организастап турарының дугайында айтырыгларны чугаалашкан.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынга дагдыныышкын чөвүлелдери дээштиг салдарны чедирип турар. Ол чөвүлелдерни бүгү автотранспорт болгаш орук ажыл-агыйларынга тургускан. Ынчалза-даа оларның ажылы ам-даа чогуур деңнелде тургустунмааның чугаалаза чогуур. Автобүдүрүлгелерде болгаш орук ажыл-агыйларында бригаданың керээлиг ажылдаар аргазын нептередип турза-даа, бо ажыл ам-даа оожум чорупп турар.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынга эш-хуузунуң судтары улуг рольду ойнаар ужурлуг. Ынчалза-даа дыка хөй коллективтерде эш-хуузунуң судтарының ажылынга профэвилел месткомнары кошкак дузалажып келген.

А ЖЫЛ-ХЕРЕКТИҢ байдалын анализтеп көөрге, бисте ажыл шагының чидириглери ам-даа хөй болуп турар. Бо чылдың эрткен айларында ооң чидирип 4668 кижи-хүн болган. Автотранспортта озал-ондактың саны хөй. Эрткен айларда автотранспорт ажылдакчыларының буруузу-биле орукка чээрби ажыг озал-ондак болган.

Ооң аңгыда арагалаашкын болгаш алкоголизм-биле демиселдиң кошкаандан бистиң профэвилел обкомунга хамаарышкан коллективтерден чамдык кижилер милицияның эзириктер сергедир черинге кирген. Ылаңгыя пассажирлер АТБ-зинден аңаа киргеннерниң саны хөй. Байдал мындыг турбуже, коллективтерде эш-хуузунуң судтары кошкак ажылдап, корум-чурум үрекчилери-биле баш бурунгаар профилактика ажылын чорутпайн турар. Бо болгаш өске-даа четпестерни чайладырынче профэвилел месткомнарының кичээнгейи угланган.

Күш-ажылчы коллектив бүрүзүнге күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары партияның XXVI съездизиниң салган сорулгаларын күүсединге, бистиң амыдыралывыстың социалистиг овур-хевириниң сайзыраңгайжыдарынга идигни бээр дээрзин утпас ужурлуг бис.

С. ДУШИНИНА.

Автотранспорт бүдүрүлгелериниң, орук ажыл-агыйларының ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң секретары.

ДОННУҢ ТОМАТ ПЛАНТАЦИЯЗЫНДА

Ростов область. «Дон» деп агроүлетпүр комплекизиниң ажыл-ишчилери бо чылын чүс миллион банкадан эвээш эвес консерва продукциязын бүдүрерин шиитпирлээн.

Каттыжыышкынның ажыл-агыйларында амгы үеде томат дүжүдүнүң ажаалдазы чорупп турар. «Донской» совхозтуң механизаторлары улуг чедиишкиннерлиг болган. Томат дүжүдүн мында СКТ-2 деп комбайннар-биле чорудуп турар. Ындыг комбайн бүрүзү сезон дургузунда чүс кижиниң күш-ажылын чиигедип, дүжүттүң чидириишкинин эвээжедип турар. Ногаа аймаан чүдүрерин, дүжүрерин мында бүрүн механизастаан. Томат бүдүрерин база автоматчыткан. Ооң түңнелинде хүн бүрүде ийи тонна чедир продукцияны белеткеп турар.

ЧУРУКТА: белен продукцияның чаа склады. Ол складтың ачызында «Дон» деп агроүлетпүр комплекизиниң коллективи белен продукцияны дүрген сайгарып турар.

Е. ПЕДЕРИНИН фотозу.
СЭТА-ның фотохроиниказы.

БЕДИК АТКА ТӨЛЕПТИГ

«Алдан-Маадыр» совхозтуң малчыны Шолбан-оол Ооржак Алаштың ол-бо талаларынга каш чылдарда улаштыр күзеглээн. Аал адаанда шелде ыңай-бээр маңнашкан машиналарның, тараа кескен комбайннарның даажы мырыңай мыя бо дыңналыр. Хүндүс-даа, дүне-даа ол дааш-шимээн үстүр эвес. «Удавас тараа кезилдези доостур, тараазын ажаап каапкан хоорзунга хойну кадарарга магалыг. Хойлар кончуг семиирип»—деп, малчын боданып орган. Шолбан-оол, Хурал Ооржактар хөй малды өстүрериниң берге болгаш харысалгалыг херээнге бүгү сеткил-чүрээнден бердинген, мергежээн. Адазының изин баскан малчын ам 16 чылдың иштинде кадарчылап келген. Баштайгы чылында төрүүр кодан хүлээп алгаш 100 башка онаашштыр 110 хураганны камгалап алган. Шак ынчаар-ла чылдан чылче эки көргүзүглерлиг болуп келген. Ам ооң коданында 376 хой бар. Малчын бо чылын 100 башка онаашштыр 106 хураганны ап, бир хойдан ортумаа-биле 1,7 кг дүктү кыргаш, мурнакчыларның одуруунда кирген. Кандаашкынныг берге чылын 15 тонна сиген белеткеп алыр планын 40 тонна чедирип, 12 тонназын Чодураалыг-Сайырның Куржааңгыда кыштаанда сөөртүп чедирип, кыштааның септелгезин ыяк кылып алган.

Совхозтуң дирекциязы, партком ажыл-агыйның хөй орулга бээр адыры—хой ажылынга коммунистерни, аныяктарны быжыглаарынче чугула кичээнгейни салып турар. Ону Шолбан-оол Аңгыр-оолович чүүлдүгзүнүп деткээш, кадарчылаар күзелин шериг албанындан халажып келгешле илереткеш, бо хүннерге дээр мурнакчы малчын болуп ажылдап турары бо. Аныяк малчын эрткен чылын партия кежигүнүнге кирген. Аныяк коммунистер совхоз төвүнге чыглып, өөренип турда, аңаа ужурашкаш, партийжи даалгазын канчаар күүседип турарын айтырдым: «Коммунист кижи болганымда, партийжи даалга, хөй-ниити ажылы кол хүлээлгемден дудак чок чугула. Ону бедик харысалга бүзүрел деп көөр мен. Ынчангаш кижиниң ёзулуг бүдүжү, ажыл-ишчи мөзүзү хөй-ниитиниң херээнге идепкейлиг киржилгезинден база көстүр»—деп чугаалады.

Малчыннар хөй-ниити даалгаларын ак сеткилдиг күүседип келгеннер. Хурал, Шолбан-оол Ооржактарның өг-бүлези культурлуг, үлегерлиг өг-бүле дээш чарышка тиилекчи болуп, херээженнер чөвүлелиниң «Үлегерлиг малчын өг-бүле» деп шилчиир вымпелин чаалап алган. Олар дөрт уругларының ада-иези. Уругларының өөредилгези, корум-чуруму дээш доктаамал кичээнгейни салып турарындан оларны школаның эки өөреникчилери деп мактап турар.

Коммунистиң бедик адын арыг эдилеп, партийжи даалганы хажык чок күүседип чоруур ажыл-ишчи, эки мөзү-шынарлыг малчын ниитиниң хоюнуң баш санын өстүреринге, ооң продуктулуун бедидеринге улуг салыышкынны киирип келген болгаш киирип-даа чоруур.

З. КУУЛАР.
Чөөн-Хемчик район.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Ольга Доржуевна Сат Чөөн-Хемчик районнуң Карл Маркс аттыг совхозунга өшкү кадарып эгелээнден бээр ам дөрт чыл чедип турар. Ол хүлээнген ажыл-херээн ак сеткилдиг кылып, малдың баш санын болгаш чаш төлүн камгалап, өстүреринге чыл бүрүде багай эвес көргүзүглерни чедип ап келген. Кадарчы бо чылын төрүүр 100 өшкүге онаашштыр 80 анайны камгалап ап, дүк кыргыырының планын ажыр күүсеткен.

Ольга биле Декей-оол Саттарның малчын өг-бүлези амгы кыштаглаашкынга баш бурунгаар эки белеткенип, боттарының күжү-биле 10 тонна сигенни белеткеп алганнар.

ЧУРУКТА: өшкү кадарчызы О. Сат.

В. ЧАМЗЫННЫҢ фотозу.

Республиканың мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи — Кызылдың авиабүдүрүлгезинде Сергей Борисович Сухановтуң удурткан звенозунуң ажылы макталдыг. Мурнакчы коллективтиң ужудукчуларының билиг-мергежили бедик. Ынчангаш олар пассажирлер аргыштырарының планныг даалгаларын ай, квартал санында ажыр күүседип база кывар-чаар чүүлдерни камнап ап келген. АН-2 маркалыг самолёттарны мергежилдиг башкарбышаан, республиканың ырак-чоок булуңнарынче орук кижилерин дыка хөйнү аргыштырып келген.

Комсомолчу Сергей Сухановтуң удурткан звенозу коллективтиң ортузунда калбарган чарышка идепкейлиг киришкеш, бо чылдың арткан айларының пассажирлер аргыштырарының планын ажыр күүседир дээш күженишкинниг ажылдап турар.

ЧУРУКТА: звено командири, комсомолчу Сергей Суханов.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

«Шынга» харыы

ЧАГЫГНЫ КИИРГЕН

Бо чылдың октябрь 1-де үнген № 228 «Шынга» «Козур дажын аштап алза...» деп эгелиг шүгүмчүлелдиг материалга хамаарыштыр Торгалыг кодээ Советтиң даргазы Т. С. Санданның харыылааны болза:

Торгалыг суурнуң турар чери черле даштыг болганындан ооң девискээринде бөлүк-бөлүк хорум даштар бар. Суурнуң кудумчуларын болгаш аэропорт шөлүн аштап арыглаары-биле чыл дургузунда шефтээшкиннерни 2-3 удаа чорудуп келген. Суурнуң девискээрин аштаан чурттакчыларның оваалай чыгган даштарын автомашиналарга хол-биле чүдүрүп турар. Ооң түңнелинде чамдык аар даштар ол черинге чыдып каар.

Суурувустуң кудумчуларын, кижилер кылаштаар оруктарны аштааш, сай, элезин төккеш, ону дескилеп, чалдаар талазы-биле дуза көргүзерин чогуур органнарже дилегни киирген.

Чаагайжыдылга ажылдарын кылып чорударынга 1981 чылда 13 муң рубль көрдүнген. Торгалыг суурга чаагайжыдылга ажылдарын 1982 чылда кылыры-биле чагыгны «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынынга киирген.

ТУДУГНУ ДҮРГЕН ДООЗАР

Хоорай Совединиң тудуг талазы-биле доктаамал комиссиязы бодунуң хуралынга Кызылдың чаа автовокзал тудуунуң ажылының чорупп турарын чугаалашкан. Аңаа илеткелди 81-ги тудуг эргелелиниң начальниги В. ЛЕПУХОВ, эдеринчи илеткелди Тыва транспорт эргелелиниң капитал тудуг килдизиниң начальниги В. МОРОЗОВ кылган.

Доктаамал комиссияның хуралынга ажыглалга кирер ужурлуг ол тудугнуң ажылының кошкак чорупп турарын демдеглээн. Тудуг-монтаж ажылдарының тос айлар планы чүгле 70 хуу күүсеттинген. 270 муң рубльди шингээдип алыр тургаш, 189 муң рубльди шингээдип алган. График ёзугаар ол тудуг бо чылдың октябрьда ажыглалга кирген турар ужурлуг. Тудугжу күштү ында-мында өске үүрмек тудуг ажылдарын кылыры-биле чардыктырып турганының хараазында, автовокзалдың тудуу ара соксаан.

Бо хүннерде тудугжулар автовокзалдың тудуун уламчылаары-биле ажылын катап эгелээн.

Тудугда кылыр ажылдар ам-даа хөй. Иштики, даштыкы шеверлел ажылдары, чылыг системазын төп система-биле кожары, бажыңны долгандыр асфальтылаары болгаш ооң-даа өске.

Бо хүннерде арткан ажылдарны чедир тодарадып, тудугжуларның ажылын организастаарын экижиткеш, ажыглалга кирер тудугнуң темпизин дүргедетпес болза, план күүселдези үстүп, ол тудуг бо чылын ажыглалга кирбейн баарының кырында келген.

Ол тудугну чорудуп турар 81-ги тудуг эргелелиниң начальниги В. Лепуховка тудугну дүргедеткеш, ноябрьда ажыглалга киирерин доктаамал комиссияның хуралындан дааскан.

Б. МОНГУШ.

ХОЖУДААШКЫННАРНЫ ЧАЙЛАДЫР

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың цехтери Улуг Октябрьның байырлалынга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш кызымак ажылдап турар.

Эрткен айларда социалистиг чарышка эки көргүзүглерни чедип алган коллективтер бар. Оларга энергоцехти, чуртталга-коммунал эргелелин, ажылчын хандырылга салбырын болгаш септелге-тудуг участогун хамаарыштырып болур.

Бо цехтерде коммунистер ажыл-херекке идепкейлиг киржип, эки үлегер-чижекти көргүзүп турар. Коммунистер В. Перцев (энергоцехтен), М. Морозова (ажылчын хандырылга цехинден), Д. Хураган (септелге-тудуг участогундан), В. Колосов (рудниктен), С. Туровец (транспорт цехинден), Өлзей Чайкина, Уйнукпан Монгуш, Валентина Ипатова (фабрикадан) болгаш ооң-даа өскелер эки көргүзүглерни чедип ап келгеннер.

Комбинаттың транспорт цехинде чамдык бергедээшкиннер бар-даа болза, дыка хөй чолаачылар хууда планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турарлар. Амгы үеде 38 чолаачылар үени мурнап, ноябрь-декабрьның үлүүнде ажылдап турар. А чолаачылар Григорий Карпов, Радик Хасанов, Виктор Кузьмич олар он бирги беш чылдың бирги чылының планныг онаалдазын күүседипкен, ам 1982 чылдың үлүүнде ажылдап турарлар.

Он бирги беш чылдың бирги чылының баштайгы дөрт айларында «Тыва даг-дүгү» комбинат планын күүседип турган болза, ооң соонда беш айларда план күүсеттинмээн. Түңнелинде комбинат эрткен тос айларның күрүне планын ниити продукция бүдүрериниң болгаш ону сайгарарының талазы-биле 95,3 хуу күүсеткен.

Даг-дүгүн бүдүрери даг ажылдарындан, дагжыларның фабрикага берип турар рудазының шынарындан эгелээр. Ынчалза-даа рудниктиң ажылдап турары деңдески эвес, фабрикаже руда бээрин үзүктелдирип, чамдыкта руда аразында демир-дес холушкак боорундан фабрикада дериглелерни үрелиишкиннерге чедирип келген.

Бульдозер болгаш экскаваторлар экипажтарында, чер өрүмнээр станоктар бригадаларында күш-ажылдың сагылга-чурумун экижидер, техниканың кыштыкы үеде ажылдаарынга белеткелди дарый доозары негеттинип турар. Даг массазын сөөртүрүнде ажылдап турар «БелАЗ-540» күчүлүг машиналарны өскээр ажыглаар, оларның капитал септелгезин куду шынарлыг кылыры база-ла уламчылап турар. Мындыг эдип ап болур чылдагааннардан арыглал фабриказы таарымчалыг ажылдаар аргазын чидирген. Ооң уламындан эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге 4300 тонна даг-дүгү эвээш 933 муң рубльдың ниити продукциязы чедир бердинмээн.

Фабриканың цехтеринде дериг-херекселдерниң хуусаазындан эрте ажыглалдан үнер таварылгалары көвүдээн. Довурак-доозун сордурар херекселдер ажылдавас, ынчангаш бөдүүн рудалардан даг-дүгү ылгаар цехте доозун нормазындан дыка ажыг. Арыглал фабриказында (директору С. М. Амирханов, партбюро секретары С. М. Сундуй-оол) ажылчыннар ортузунга кижизидилге ажылы сулараанын, инженер-техниктиг ажылдакчыларның харысалгазының кошкаанын отчёт соңгулдалыг хуралга коммунистер шүгүмчүлээн. Ооң уламындан ажылчыннарның ажылдан үнер чоруу көвүдээн, күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыдар чоруктар эвээжевейн турар.

Фабриканың администрациязының, партия, хөй-ниити организацияларының мурнунда ам кол сорулга—четпестерни ажып эртер, күрүне планының күүселдезин дээш кижи бүрүзүнүң харысалгазын угаадып тайылбырлаары чугула. Ооң-биле кады ажылчын туруштарга чурумну тудуп, дериг-херекселдерге аварияларны баш удур болдурбазынче угланган планныг септелге ажылдарын график ёзугаар чорударын күштелдирери чугула. Комбинаттың удуртулгазының талазындан фабриканың ажылын хайгааралга ап, артык кезектер, материалдар-биле дузалаары база негеттинип турар.

Цехтерни кыштыкы үеде ажылдаарынга белеткээри ам-даа доозулбааны база айтыр апаар.

Эрткен үениң иштинде комбинаттың партия комитеди болгаш цехтерниң партия организациялары парткомнуң, партбюроларның политиктиг болгаш организакчы ажылын экижидери-биле тодаргай ажылдарны кылып чоруткан. Амгы үеде комбинаттың партия организациязы 10 цехтерниң партия организацияларында болгаш 11 партия бөлүктеринде каттышкан 259 кижи составтыг. Партия организациялары күрүне планнарының болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче коллективтиң күжүн мөөңнеп, олче кичээнгейни угландырып келген.

Комбинаттың профэвилел организациязы бодунуң хүрээлелинде 3840 кижини хаара туткан массалыг организация. Профэвилел социалистиг чарышты организастаарынга, ооң түңнелдерин үндүрүп, ажылчыннарның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарын хайгааралга ап келген.

Комбинатта комсомол организациязы комсомолчу-аныяктар коллективтериниң, ээлчеглериниң, бригадаларының аразында база тус-тус комсомолчуларның аразында социалистиг чарышты организастаарынга, аныяктарны коммунистиг мөзү-шынарга кижизидери дээш эвээш эвес ажылды кылган. Комбинатта ниитизи-биле 1870 ажыг аныяк ажылчыннар, 17 комсомолчу-аныяктар коллективтери бар.

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективи 1981 чылдың планнарын күүседир дээш эки дуржулгаларны быжыглап, нептередип, ажылда четпестерни чайладыр, Октябрьның байырлалынга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш күженишкинниг ажылдап турар.

Ч. МАНДЫЫНЧЫ.

Орук демдеглели

ТУРЛАГ-ХОНАШ КЕЗИП ЧОРААШ...

Алдыы-Ишкин. Сыгыгларлыг, кырлагар, катташкак-катташкак кадыр даглар. Бедик тайгаларның бажында саарыглаңып, шимээргеп бадып чыдар шапкын хемнер.

Кадыр-берт белдеп, а чамдык черлерге аът оруу-биле чорупп тургаш, «Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкин салбырының малчыннарынга четтивис. Чолаачывыс дуржулгалыг болгаш берге оруктарга торулбады. Баштай Кур-Шеле деп черде Ч. Моңгуштуң кыштаанга бардывыс.

Малчынның ачазы, назы дөгүй берген-даа болза, шимченгири аажок ашак кижи бисти уткуп, кылаштап келди.

— Бо кыштагга чоокта чаа кожуп келдивис. Кажааларын септеттиниммээн чер-дир. Кажааны бичиилеедир өрээлдээш, септеп бээр бызанчылардан дүрген чорударын салбыр эргелекчизинге чугаалап көрүңер—деп, тайыжып чугаалажып, элээн апарганывыста, малчын диледи. Ооң иштиба-зы аараан. Сүт-Хөл эмчизинче дүрген дуза машиназы бадыра берди. Чаңгыс херээжен кижи канчаптар мен, харын ачам, уруум Света дузалажып турлар.

— Кыжын бо чоогаңы хар-хортуң дола бээр чер-ле болгай. Ам безин хазып эгелей берген. Кыштаглааны машина чедер хем уну, хат оруу чоок черлерге таарыштыр тудар апарган үе-дир ийин бо— деп, ашак улашты.

Эвилең-ээлдек малчынның аалынга хонгаш, Карл Маркс аттыг совхозтуң Теректиг деп черде Сат Байыр-оол удурткан бригаданың кылып турары чаа орукту барып сонуургап көөрү-биле хаптывыс. Кедергей кадыр одуругларны таварааан бо орукту бульдозер-биле үш кижи кылып чайлааш, ам хемниң бажынга чедирер чоокшулай берген. Ону кылганының колла сорулгазы—ол хемде чурттап турар малчыннар-биле харылзаазын экижидери болгаш тайгадан тудуг ыяжын белеткеп, сөөртүрү.

Бир даг өскезинге чеже-даа дөмейлешпес болза, оларның аразында дөмей хевиилер ыяап-ла тура бээр-дир. Ийме, Кызыл-Тайганы көөрге, Улуг-Хемде база-ла Ийме деп аттыг болгаш Буура даа-биле дөмей болду.

«Үрбүн, Кашпал хаяазынга
Үштүн, кулун, турлун.
кулун...»

деп улустуң ырлажып турар кожамыгын сактып келдим. Долгандыр турар бойдус кижиниң аажы-чаңын, сеткил-сагыжын, бодалдарын база хейирлээр болгай—даглыг, хемниг черлерниң улузу кезээде алгыржып чугаалажыр, аажы-чаңы өткүт, ажык болгаш чоргаар болур. Ол ынчаар чораашт, ону база-ла эскерип чордум.

Чаа оруктуң төнген черинге машинавыс тургузуп каааш, ону кылырын уламчылап турган улусче кадыр одуругулап чоруптувус.

— Ээй! Бээр, бээр!—деп, хем унунда улус алгырышты. Чеде бээривиске, ол ажыг кижи кадыр өзен аксындан мая-дашын аштап, шимырай-ла ажылдап турлар.

— Колдуунда үш кижи ажылдап турдувус. Дүүн совхоз төвүнден шефчилер чедип келгеш, дузалажып турары бо. Берге-ле чер-дир! Бульдозеривис бичий үрелгеп. Ийменже септээр дээш бадыра барды, бөгүн дедир чедип кээр боор,— деп, орук мастери Б. Сат чугаалай-дыр.

— Ам чүү хире чер артканыл?— деп айтырдым.

— Үжен хире километрни казып эрттирип келдивис. Ам 7—8 километр хире-ле чер арткан. Хемниң алыс бажы делгем чер-дир—деп, ол харыылады.

Теректигниң ол чаа оруу-биле дедир эгеш, ам Ишкин салбырының Чаңгыс-Шивээ бригадазының малчыннарынче чоруптувус. Ол бригаданың төвүнде магазинни, кызыл-булуңну, чунар-бажыңны кылганы совхозтуң удуртукчулары ырак-ууак черде чурттап, ажылдап турар малчыннарның амыдырал хандырылгазынче кичээнгейни кошкатпайн турарының херечизи-дир.

Кезээде хөлегелиг чыдар кара-дагларлыг Талды-Чул деп хемниң аксында күзег чуртка келдивис. Машина оруу маңаа төнген. Ында салбырның дуржулгалыг малчыннарының бирээзи Раиса Ламажаповна Түлүш чурттап турар болду.

— Республиканың база бир мурнакчы малчыны чораан мээң ачамның чурту-дур бо. Баштай ада-иемге сакманщиктеп турдум. Ооң соонда дузалакчы кадарчылай берген мен. Кырганнарым пенсияже үнерге, оларның кодан өшкүзүн хүлээп алгаш, ам 10 чыл ажыр кадарып турарым бо—деп, ол чугаалай-дыр.

Кажаага бардывыс. Ооң иштин кылаң тас кылдыр аштаан, чүтейлап каан болду. Чаш хураганнар тургузар өрээлдер, септеп чүтейлап каан печка, ээг, соок суг кудар доскаарлар...

А кыштагда кажааны чажып-ла септеп, чылыглап, арыглап алган. Олут орбас, эрес-кежээ кижиниң ажылы магалап тур мен. Даштын аъттыг кижи чортуп келди. Ол база-ла Ишкинниң хоочун малчыннарының бирээзи Дамбый-оол Ондар болду. Ол өшкү ажылынга 20 ажыг чыл болган, 8 чыл сарлык-даа кадарган, бригадирлеп-даа чораан. Ниитизи-биле мал ажылынга 31 чыл ажылдаан. Ол чыл бүрүде багай эвес көргүзүглерни чедип ап, совхозунга хөй өшкү, сарлыкты өстүрүп бергенин, ам назы дөгүп, пенсияже үнер чоокшулааның биске чугаалай-дыр.

Ишкин салбырның дужунга —чоннуң аргыжар оруунга— Хемчик кежир көвүрүг тударының айтырыы кайы шагдан бээр тургустунуп, мынчага чедир шиитпирлеттинмейн келген. Район төвү болгаш Кызыл чоруур дээш улус Ийме автобузунга олурар дээш хемелеп кежип турар. Ынчап турда, озал-ондактыг таварылгалар-даа чаңгыс эвес удаа болгулаан.

База бир айтырыг. Барган малчыннарывыстан солун-сеткүүл чагыдылгазын база ону канчаар чедирип турарын айтырарывыска, эки дээр кижи черле чок болду.

— Солун-сеткүүлдү чагыдып алыр-дыр бис, а четче, ой-шаанда черле экелбес-тир — деп, каш-даа кижи чугаалады.

Бараан дажып турар автолавкаларга, малчыннарның ол немелде магазинниге янзы-бүрү номнарны, журналдарны-даа чүге садып болбас деп? Кызылга болган бир делгелгеде бо-ла сактыр-дыр мен. Ында тиккен ак өгде амгы үениң эстетиктиг негелдезинге дүүштүр кылган эт-херекселдер шуптузу бар болган чүве. А малчыннарның эдилеп турары шойдан кылып каан суугуларының көжер-дүжерде аар болгаш таарымча чогун Ишкинниң аалдарынга чорааш, база катап эскердим. Ол ыңкаш районнуң амыдырал хандырылга комбинадында кылып турар тыва угулзаларлыг аптараларны, стол, сандайларны малчыннарга чүге чедирип, сатпайн турарыл? Бо-ла бүгү айтырыглар кижиниң сеткил-сагыжын чайгаар-ла дүвүредип, ойун келир-дир.

С-Б. УЙНУКЕЙ.

СОВЕТ ФИЛОСОФТАР КАНДЫГ АЙТЫРЫГЛАРНЫ ШИИТПИРЛЕП ТУРАРЫЛ

Социализм: теория болгаш практика

Совет ниитилел эртемденнериниң мурнунда салдынган чугула айтырыгларның дугайында ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Философия институдунуң директору, ССРЭ-ниң Философия ниитилелиниң оралакчы президентизи профессор Борис УКРАИНЦЕВ ПМА-ның корреспондентизи Александр САПСАЙНЫҢ дилээнин ёзугаар чугаалап берген.

— Орус анархизмниң теоретиги ызыгуурткан Петр Кропоткин 20 чылдарның эгезинде В. И. Ленин-биле беседазынга мындыг айтырыгны салган: чаа ниитилел тургузукчуларының шиитпирлээр бодап турары эң-не берге болгаш нарын айтырыг чүү ирги? Чаа кижиниң кижизидери чогум-на ындыг берге болгаш нарын айтырыг болуп турарын Владимир Ильич чугаалаан.

Кижи — ол дээрге ниитилелдиң узун хуусаалыг хөгжүлдезиниң чогум-на кайгамчык продуктузу-дур. Физиктер атомну шинчилевишаан, бодунга дүүшкен хоойлуларлыг бүдүн делегейни ажыткаиннар. Кижиниң, ооң угаан-бодалының делегейи оортап ыракта-ла нарын болуп турар. Бистиң чуртувуска төөгүлүг кыска хуусаада кижиниң принципиалдыг чаа хевириниң тургустунганы боттуг социализмниң маргылдаа чок улуг тиилелгези-дир. Коллективизм, буянныг угаан-сарыыл, интернационализм — совет кижиниң характериниң өскерлиш чок бүдүштери болган. Кижиниң бүгү талалыг хөгжүлдезиниң, социализм болгаш коммунизм принциптеринге чөрүшкек эргиниң артыышкыннарындан ооң бүрүн хосталырының талазы-биле ам-даа хөй ажылдарны кылыры негеттинип турар. Бо сорулганы шиитпирлээр талазы-биле чугула роль совет философтарга хамааржыр.

Амгы делегейге кижиниң ээлээр туружунуң, ролюнуң, ооң амыдырал овур-хевириниң перспективаларының болгаш хөгжүлдезиниң дүрүм ёзугаар чүүлдериниң дугайында, ажыктыг угланыышкыннарының болгаш өске-даа ниитилел айтырыгларының дугайында совет философтар шинчилелдерни боттандырар сорулгалыг. Кижиниң мораль талазы-биле кадыкшылының, бистиң чуртувустуң хамаатыларының идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш аажы-чаң кижизидилгезиниң айтырыглары совет философтарның кичээнгейиниң төвүнде туруп турар. СЭКП бо айтырыгларже доктаамал кичээнгейни угландырып турар.

Дайын болгаш тайбыңның, социал болгаш эртем-техниктиг депшилгениң болгаш янзы-бүрү ниитилел системаларынга ооң салдарының айтырыы ышкаш нарын айтырыгларны философтарның мурнунга амгы үе тургускан. Ол айтырыглар ниити эртемге хамааржыр болгаш колдуунда мировоззрениениң, философияның айтырыглары болуп турар. Бо айтырыгларга харыызы өске эртемнер-биле кады марксизмниң философиязы бээр хүлээлгелиг.

Ынчангаш диалектика-материалистиг мировоззрениени чогаадыкчы ёзу-биле улам-на хөгжүдери негеттинип турар. Кижи төрелгетенни дүвүредип турар эң чугула айтырыгларның талазы-биле түңнеттинген үндезин ажылдарны кылыр сорулганы СЭКП-ның XXVI съездизи совет философтарның мурнунга салган. Ол сорулганы шиитпирлээринче чурттуң бүгү философия албан черлериниң, ооң иштинде ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Философия институдунуң, эвилелдешкен республикаларның эртемнер академияларының философия институттарының күженииштиннери амгы үеде угланган болуп турар. Чижээ, бистиң институттуң эртемденнер коллективи философияның кол айтырыгларының талазы-биле элээн каш монография номнарын белеткээн болгаш чоокку үеде парлаар.

«Ниитилел эртемнериниң методологиктиг айтырыглары» деп номну парлааны эртем ажылдакчыларының аразынга улуг сонуургалды болдурган. Ол ном чүгле эртемденнерниң эвес, харын-даа партия, совет ажылдакчыларның калбак ажылгалынга база кирген.

«Хөгжүлдениң ниити теориязы болур материалистиг диалектика» деп дөрт томнуг монографияны тургузар талазы-биле эртемденнерниң коллективтиг ажылы чоокта чаа доозулган. Баштайгы ийи томну чоокку үеде парлап үндүрер. Хөгжүлде теориязының философтуг үндезилээшкинин ол шинчилел ажылынга киирген, диалектиканың чамдык хоойлуларын болгаш категорияларын ханызы-биле айыткан. «Бүгү-ниити харылзаалар дугайында эртем болур материалистиг диалектика», «Диалектиктиг логика», «Билип алырының марксисчи-ленинчи теориязы» деп ажылдарны институттуң эртемденнери амгы үеде чогаадып турар.

— Бойдуста болгаш ниитилелде хөй чорудулгаларны башкарар төлээде, бистиң хүннеривисте методологтуг угланыышкын чугула болур. Маңаа чижек кылдыр экологтуг дең чоруктуң айтырыын демдеглеп болур. Ол байдалдың үрээшкини ниитилелге аар уржуктарлыг болур. Ынчаарга бүгү-ниити харылзааларны барымдаалап көөрү ындыг үрээшкинни болдурбазынга арганы бээр. Ол айтырыг диалектика ышкаш шагдан бээр тургустунуп келген. Хөгжүлдениң үе-чада бүрүзүнде ук айтырыг аңгы-аңгы илергейлеттинип турар. Совет философтарның хүлээлгези — бо айтырыгның онзагай чүүлдерин болгаш шиитпирлээр аргаларын тодаргайлаары болур — деп, Б. Украинцев чугаалаан.

Ниитилел хөгжүлдезиниң диалектиказын шинчилээринче улуг кичээнгейни институттуң коллективи угландырып турар. «Төөгү хөгжүлдезиниң марксисчи теориязы» деп үш томнуг ном төөгү материализмниң айтырыгларын анализтээринге чугула салыышкын болур.

Бойдус эртемниниң айтырыгларын шинчилээрде ооң чамдык, тус-тус айтырыгларын тодаргайлаары эвес, а ниити темаларны ажылдап кылыры бистиң философтарывыстың кичээнгейин ам хаара тудуп турар. Философтарның болгаш бойдус эртемденнериниң дем каттыштырган ажылы янзы-бүрү эртемнерниң белдиринде айтырыгларны комплекстиг өөренип көөрүнге идиглиг болур.

Төөгү-философия айтырыгларының талазы-биле ажылдар база улуг сонуургалды болдуруп турар. XIX чүс чылдың төнчүзүнде марксизмниң хөгжүлдезиниң төөгүзүн айыткан коллективтиг ажыл, а ол ышкаш философтуг бодалдың хөгжүлдезинге В. И. Лениниң ролюнуң дугайында ном чоокку үеде парлаттынар. Эртемниг коммунизмниң айтырыгларының талазы-биле «Эртемниг коммунизмниң төөгүзү болгаш теориязы» деп түңнээшкинниг чаа ажылды кылып эгелээри шиитпирлеттинген.

Даштыкы чурттарның эртемденнери-биле кады ажылдажылганы совет эртемденнер калбартып турар. Чижээ, Болгарияның, Венгрияның, Чехословакияның, Моолдуң Кубаның эртемденнери-биле бистиң эртем харылзааларывыс улам калбарган. «Эртем болгаш практикага үндезилээш, бадыткап көргүзериниң ленинчи теориязы» деп үш томнуг коллективтиг ажылды Болгарияның эртемденнери-биле кады бижип доосакан. Ол ажылды ийи чурттарның академияларының шаңналдарынга киирген. «Марксисчи-ленинчи философия номналы болгаш идеологтуг демисел» деп монографияны социалистиг чурттарның хөй нуруузунуң философтары база белеткээн. Чаагай үре-түңнелдиг эртем харылзаалары вьетнам болгаш совет эртемденнерниң аразынга тургустунган. Дем каттыштырган ажылдың түңнелинде коллективтиг беш монографияларны белеткээн.

Философия ниитилелдериниң Делегей федерациязының болгаш Делегейниң тегелчи каттыжыышкынының ажылынга совет философтарның киржилгези кады ажылдажылганың база дээштиг хевири болуп турар. Совет философтар делегейниң хөй ужуражыышкыннарының эгелекчилери болган. Чижээ, Иммануил Канттың «Арыг угааның шүгүмчүлели» деп ажылының 200 чылынга турасклаткан Делегей конгрези чоокку үеде Рига хоорайга болур.

(ПМА).

АКЫ-ДУҢМА УЛУСТАРНЫҢ КЕРЭЭЗИ

Найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында совет-вьетнам керээге ат салгандан бээр үш чыл оюн Вьетнамның болгаш Совет Эвилелиниң улустары дүүн демдеглээн. Ол документиниң кайгамчыктыг улуг ужур-дузазын, амыдыралчы аргалыын үе тодаргай бадыткаан. Ол керээ совет-вьетнам харылзааларны улам бедик чадаже көдүрген. Ынчаарга акы-дуңма найырал, дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазы, бүгү талалыг кады ажылдажылга — совет-вьетнам харылзааларның кол чүүлү болуп турар. «Лиенсо» — Совет Эвилели болгаш «Хыу нги» — найырал деп состер Вьетнамда үргүлчү кады дыңналып, бижиттинип турар. Совет кижилерни Вьетнамда эки билир болгаш ханызы-биле мактап, бедик-биле үнелеп турар. Ол ырак чурттуң чонунга совет кижилер бүгү талалыг дузаламчыны көргүзүп, оларга барып турар.

Даштыкының халдаашкынын болдунган таварылгада бот-боттарынга дузалажырын айыткан совет-вьетнам керээге ат салган соонда чүгле үш ай эрткенде кыдат экспансионистерниң 600 муң армиязы хостуг Вьетнамже оор ёзу-биле дайын кылып халдаан турган. Вьетнамга ол берге минутада совет улус акы-дуңма вьетнам улуска дузаламчыны көргүскен болгаш Пекинниң дайын халдаашкынын ойтур шаварынга эргежок чугула чүүлдерни берген.

Сөөлгү он чылдар — вьетнам улустуң хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш маадырлыг демиселиниң чылдары-дыр. Акы-дуңма вьетнам улус баштай француз колонизаторларга, а ооң соонда американ империалистерге удур маадырлыг демиселди чорудкаш, чайынналчак тиилелгелерни чедип алган. Тайбың тургузуушкунунуң фронтузунга чиик эвес нарын сорулга вьетнам улустуң мурнунга таваржыкан.

Экономиканың хөй адырларын ээн черлерге тудуп эгелээн. Ол адырлар чокка аар үлетпүрну болгаш кедээ ажыл-агыйны хөгжүдери болдунмас турган. Совет-вьетнам экономиктиг кады ажылдажылга барык чээрби беш чылдар дургузунда чедиишкинниг хөгжүп турар. Советтер чуртунуң дузазы-биле ол үениң дургузунда Вьетнамга улус ажыл-агыйының чугула 200 хире улуг тудугларын кылган. Чурттуң электроэнергиязының 40 ажыг хуузун, хөмүр-даштың 80 хуузун, металл чондурар станоктарның 98 хуузун ол бүдүрүлгелер берип турар.

Социалистиг Вьетнамның барык бүгү можуларында совет специалистер ажылдап турар. ССРЭ-ниң дузазы-биле амгы беш чылда безин 40 бүдүрүлгелерни туткаш, ажыглалга киирер. Оларның аразында — Да хемде гидроэнергетиктиг белдир, Фалайда чылыдылга-биле ажылдаар электростанция, Бимшонда цемент заводу ышкаш социалистиг индустрияның улуг бүдүрүлгелери ырак эвес келир үеде ажыглалга кирер. Чурттуң мурнуу чүк девискээринде нефть курлавырларын шиңгээдип алыры база эгелээн. Кофениң, шайның, каучуктуң, ам үнүштерниң делгем шөлдерин шиңгээдип алыр талазы-биле Совет Эвилели Вьетнамга база практиктиг улуг дузаны чедирер.

Найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээге чаа утка-шынар чыл бүрүде немежип турар. Космоска ужудуушкун кылып, октаргай делгемнерин шиңгээдип алыр чугула сорулганы күүседиринге бо чылын Вьетнам база киришкен. Вьетнамның хамаатызы Фам Туан болгаш совет космонавт В. В. Горбатко «Союз-37» корабль-биле космоска эрес-маадырлыг ужудуушкунну кылып, чугула эртем-шинчилелдерни боттандырган. Чер кырынга ажылдаар космос харылзаазының станциязы Вьетнамда ажылдап эгелээн болгаш республиканың улус ажыл-агыйынга чугула ужур-дузалыг болуп турар. Ленин чуртунуң найысылалындан телевидение дамчыдылгаларын Вьетнамның чурттакчылары улуг сонуургал-биле көрүп турар.

Хөй муң вьетнам оолдар болгаш уруглар ССРЭ-ниң дээди болгаш ортумак тускай өөредилге черлерин доосакан. Үш он чыл бурунгаар баштайгы вьетнам студентилер Совет Эвилелинге өөренип эгелээн турган. Амгы үеде 15 муң вьетнам специалистер ССРЭ-ниң университеттериниң, институттарының дипломнарын холга туткан, улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларында чедиишкинниг ажылдап турар. Оларның аразында — эртемденнер, инженерлер, чогаалчылар, артистер бар.

Бистиң чурттарывыстың аразынга культура харылзаалары чыл бүрүде улам калбарып турар. Совет авторларның хөй номнарын вьетнамда база парлап турар. В. И. Лениниң Чогаалдарының долу чыындызын, Л. И. Брежневтиң ажылдарын вьетнам дыл кырынга парлааны чурттуң амыдыралынга чугула болуушкун болган.

Бо хүннерде Ханойнуң кудумчулары байырлал шинчизин киир шиметтинген. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 64 чыл оюн болгаш найырал, кады ажылдажылга дугайында совет-вьетнам керээниң үш чылын Вьетнам байырлалдыы-биле демдеглей турар.

В. ХРЕКОВ,
СЭТА-ның корр.

Ханой.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМ ПРИНЦИПТЕРИНГЕ ШЫНЧЫ

ЛИССАБОН. (СЭТА). Нейтроннуг чепсекти долу хемчээлге бүдүрер дугайында АКШ-тың администрациязының шиитпиринге болгаш Барыын Европаның элээн каш чурттарынга ортумак ыракшылдың чаа американ ракета-ядролуг чепсээн нептередир дээн планга удур Европада күчүлүг шимчээшкин дайынга удур демиселдиң улам-на өзүлдезиниң тодаргай херечизи-дир деп, Португалияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары А. Куньял медеглээн. Француз Компартияның Чиңгине секретары Ж. Марше баштаан Францияның Коммунистиг партиязының делегациязының Португалияга келгенинге хамаарыштыр найысылалга болган митингиге ол чүве чугаалаан.

«Кызыгаарлаттынган» ядролуг месилдежиишкинни чорудуп болур дээн АКШ-тың президентизиниң чугаазын А. Куньял ханы килеңнээшкин-биле буруу шапкан. Рейганның дайынзырак политиказы бүрүн буурап дүжер болгаш чавырлыышкынның, чугаалажыышкыннарның, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның болгаш кады ажылдажылганың политиказы тиилээр дээрзинге идегелди Португалияның Компартиязының Чиңгине секретары илергейлээн. Тайбың хөгжүлдени ам империализм эвес, а Совет Эвилели болгаш социалистиг өске-даа чурттар баштаан амгы үениң революстуг кол күштери тодаргайлаар апаар деп, ол демдеглээн.

Марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң принциптеринге Португалияның коммунистериниң шынчызын, империализмге, расизмге болгаш неоколониализмге удур, национал хамаарышпас чорук, демократия болгаш социал депшилге дээш демисежип турар улустар-биле оларның эп-сеткил каттыштырылгазын А. Куньял бадыткаан.

Францияның коммунистериниң өмүнээзинден Ж. Марше Португалияның коммунистеринге акы-дуңманың изиг байырын чедирген. Эрткен үениң реакцылыг күштери оскунган туруштарын бүгү-ле күженишкиннер-биле катап чедип алырын, стратегтиг дең байдалды үрээрип, шериг күчүзүнүң талазы-биле артык күштүг болурун оралдажып турар-дыр деп, ол айыткан. Империалистиг агрессчи күштерниң улам өскүткени боо-чепсектерни эңдере бүдүрүп турары кижи төрелгетенге өлүмнүг айыылдыг болуп турар-дыр деп, Ж. Марше чугаалаан.

Тайбың дээш, чепсеглениишкиннерни дүжүрер дээш, Европага болгаш бүгү делегейге айыыл чок чоруктуң база улустар аразынга кады ажылдажылганың байдалын тургузар дээш демиселди улам-на күштелдирери че Француз Компартияның Чиңгине секретары тайбыңга ынак бүгү күштерни кыйгырган.

ШИИТПИРЛИГ ЧОРУК

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанның Коммунистиг партиязының тургустунганындан бээр 57 чыл оюнга холбаштыр Ливан Компартияның ТК-зының Чиңгине секретары Ж. Хауи найысылалга чүве чугаалаан болгаш АКШ-тың база Израильдиң Чоокку Чөөн чүкке дайынзырак планнарынга удур эптеш чок демиселди чорударынга чурттуң коммунистериниң бүрүн шиитпирлиинин дугайын медеглээн.

Чурттуң хамаарышпас чоруун, бүрүн эргезин, девискээр талазы-биле бүдүн чоруун, демократтыг хөгжүлдезин камгалаары — бистиң кол сорулгавыс болуп турар деп, ол онзалап демдеглээн.

Палестина революциязы-биле эвилелге Ливан Компартияның шынчызын Ж. Хауи бадыткаан болгаш Ливанның национал-патриоттуг күштериниң, быжыг туруштуг, удур демисежир фронтузунуң кежигүннериниң болгаш Чоокку Чөөн чүкте хосталгалыг, депшилгелиг, антиимпериалистиг бүгү күштерниң аразынга харылзаалар калбарар база быжыгар деп идегээн.

ПАРТИЗАННАРНЫҢ СОГУУШКУННАРЫ

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Усулутан департаментиден партизаннарны үндүр кызар дээн Сальвадорнуң реакцылыг шериг хунтазының ээлчеглиг оралдажыышкыны буурап дүшкен. Чурттуң чөөн девискээринде улуг районну партизаннардан «арыглаар» сорулгалыг ол дайын чорудулгазынга хунтаның хөй санныг шериглери киришкен, ынчалзажок партизаннарга удур оларның шавар халдаашкыны чедиишкин чок болган. Шаажылакчы шавар халдаашкынга 2.600 солдаттар болгаш американ шериг чөвүлекчилериниң өөреткени тускай бригада киришкен.

Хунтаның шериглери 50 ажыг кижизин өлүрткен болгаш партизаннарның удур күштүг согуушкуннарынга шыдашпайн, дезипкенин патриоттарның «Венсеремос» деп чажыт радиостанциязы дамчыткан.

Фарабундо Марти аттыг Национал хосталга фронтузунуң (НХФ) дайынчылары Кабаньяс департаментиге хунтаның шериг кезээ-биле тулчуушкун кылган болгаш 12 шаажылакчыларны чыскаалдан үндүрген. Найысылалдың Сучитото хоорай-биле харылзаштырар оруккa хунтаның шериг колонназынче партизаннар база халдаан.

Партизаннар-биле тулчуушкуннарга когаралга таварышкан хунта шериглери тайбың чурттакчыларга удур дерзии үүлгедиглерни кылып, Усулутан департаментиниң чурттакчылыг черлерин артиллерия-биле боолап турар. Тараачыннарның аразында өлүрткеннер болгаш балыглаттырганнар бар.

МАДРИД. Испан улустуң күзел-сорулунга чөрүштүр чуртту НАТО-га киирер дээн чазактың политиказынга удурланыышкынның шимчээшкини Испанияда улам калбарып турар. Испанияны НАТО-га киирер, азы киирбес дугайында айтырыгга хамаарыштыр ниити-националдың санал-оналын алырын негээн кыйгырыгның адаанга 250 муң ажыг испан хамаатылар — чурттуң янзы-бүрү хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери ат салган.

ЧУРУКТА: ниити-националдың санал-оналын алырын негээн кыйгырыгның адаанга ат салыышкынның чоруп турары.

ЭФЭ—СЭТА-ның фотозу.

Даштыкыда культураның чаа чүүлдери

ХАНОЙ. Вьетнам найысылалдың чурулга уран чүүлдериниң мастерлериниң Ханойда ажыттынган делгелгези улуг чедиишкинниг болуп турар. Ханойнуң барык бир чүс кол-кол чурукчуларының болгаш скульпторларының ийи чүс ажыг чурулга чогаалдарын анда делгээн. Делгээн чүүлдериниң кол темазы — төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш вьетнам улустуң демисели, ажылчын аңгының болгаш тараачыннарның социалистиг ниитилелди тургузар дээш эрес-шудургу ажыл-ижи. Бо делгелге Вьетнамның Коммунистиг партиязының ам болур V съездизинге Ханойнуң чурукчу болгаш чонукчу мастерлериниң чогаадыкчы рапорту болу берген.

• • •

Вьетнамның соңгу талазында чурттап турар биче национальдарның онзагай хевирлиг культуразын өөренип көөрүнүң айтырыгларының талазы-биле республиканың эртем конференциязы Ханойга болган. Чыыштың киржикчилери — сураглыг вьетнам эртемденнер, чечен чогаал шинчээчилери, филологтар, төөгүчүлер, лингвистер улусчу эрге-чагырганың чылдарында биче национальдарның культуразының чечектелиишкининиң дугайын чугаалаан. Чурттуң биче национальдарының байлак культуразын хандыр өөренип шинчилээриниң эргежок чугулазын конференцияга онзалап демдеглээн.

• • •

БУДАПЕШТ. Уран чурулга болгаш скульптура чогаалдарының эртинелериниң Европада эң улугларының бирээзи — чурулга уран чүүлдериниң Будапешт музейи бодунуң 75 чыл юбилейин демдеглээн. Чеден беш чыл дургузунда музейниң чуруктар фондузу 100 муң чурук чогаалдары ажып турар. Музейниң ат-сураа улам алгып орар: чүгле эрткен чылын безин ооң делгиирлери-биле миллион чыгам көрүкчүлер таныжыкан.

• • •

НЬЮ-ЙОРК. Ислам культуразының ховар дээн турасклаалдарын Иерусалимде казымыкыннар кылбышаан узуткап турар чорууң соксадырын Израильден Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязы негээн. Ол турасклаалдарны «Бүгү-делегейге сураглыг культура турасклаалдарының даңзызынга» ЮНЕСКО киирген. Израильдиң араатаныг үүлгедиишкиннерин Чоокку Чөөн чүкке бүгү талалыг болгаш чөптүг тайбыңны чедип алырының оруунга шыңгыы моондак, ол ышкаш делегейниң тайбыңынга болгаш айыыл чок чоруунга кыжаныышкын кылдыр көргеш, буруу шаап турар. Бир эвес Израиль ол резолюцияны доп-дораан күүсетпес болза, Кол Ассамблея ол айтырыгны Айыыл чок чорук Чөвүлелинге чугаалажып көөр кылдыр тургузуптар деп документиде онзалап демдеглээн. Ол резолюцияга удур чүгле Израиль биле АКШ бадылаан.

• • •

МАДРИД. Пабло Пикассоның кайгамчыктыг эртине чуруу — «Герниканың» турасклаал улуг чуруу — улуг испан чурукчунуң төрүттүнгенинден бээр 100 чылының хүнүнде ооң төрээн чурттунга бир-ле дугаарында октябрь 25-те чедире берген.

Дайынны эң чүткүлдүг сойгалап турар болгаш Испанияга хамааты дайынның үезинде тайбың баск хоорайны гитлерчи ужар чүүлдүң араатаныг ёзу-биле бомбалаанынга удурланыышкынның демдээ кылдыр П. Пикассоның чураан ол улуг чуруу Нью-Йоркта амгы үениң уран чүүлүнүң делгелгезинге дөртен чыл туруп келген. Ам, фашистиг диктатураның буурап дүшкениниң соонда, ол чурук авторунуң чагыын ёзугаар Мадридтиң Прадо музейинде хүндүлүг черни ээлей берген.

Бодунуң чаңгыс чер чурттуунуң чогаадылгазынга испаннарның аажок улуг сонуургалдының дугайын «Герниканы» баштайгы хүн безин муң-муң көрүкчүлер барып көргени ол факт херечилеп турар. Кайгамчыктыг мастерниң чуруктарының делгелгелери Испанияның өске-даа хоорайларында база ажыттынган. Герникада кудумчуларның бирээзин ооң ады-биле адаан.

• • •

ВЕНА. Сураглыг немец композитор болгаш фашизмге удур ыраажы Ханс Эйслер аттыг политиктиг ыры фестивалы Зальцбургка улуг чедиишкинниг эрткен. Ону эртирериниң инициаторлары Австрияның Коммунистиг партиязы, Австрияның коммунистиг аныяктар эвилели, студент коммунистер эвилели болган. Чурттуң янзы-бүрү районнарындан бот-ажыл-чорудулгалыг он-он коллективтер болгаш күүседикчилер, ол ышкаш даштыкы аалчылар анаа киришкен.

Хоорайның шөлдеринге болгаш кудумчуларынга, студентилер аудиторияларынга болгаш ажылчын клубтарга концерттер болган. Оларның алыс утказы дайын кыжанынга удур, тайбың дээш демисел болган.

(СЭТА).

ПУР-НУҢ СЕЙМИНИҢ СЕССИЯЗЫ

ВАРШАВА. (СЭТА). Польша Улус Республиканың сейминиң сессиязынга Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Бирги секретары, Польша Улус Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. Ярузельский чүве чугаалаан.

Чуртта ниитилел-политиктиг байдал чидиглеп-ле турбушаан, дүшкүүрлүг чорук, чөрүлдээлер болгаш ажыл соксадыышкыннары оожургавайн турар. Экономиктиг бергедээшкиннер ханылавышаан. Дүшкүүрелдиг чоруктуң хевээр артышааның кол чылдагааны экономиканың эрге-чагырга органнары-биле демиселдиң аренazы болу бергенинде болуп турар. Ажыл соксадыышкыннарының, дүшкүүрлүг чоруктуң күш-ажылчы сагылгазы турумнуун кудулаашкынының чедирип турар каража-когаралы үргүлчү өзүп орар. Ажыл соксадыышкыннарындан болдунуп турар когаралдар бүгү ниитилелдиң эктинге онзажып, амыдыралдың байдалын дорайтадып турар.

Кризисти ажып эртериниң программазын сеймге киирбишаан, ону күүседиринге оожургал, кижилерниң тавында ажылдаарынга эргалар болгаш ниитилелдиң бүгү күштериниң идепкейлиг кады ажылдажылгазы эргежок чугула дээрзин чаажык онзалап демдеглээн. Ол негелделер күүсеттинмейн турарын бөгүн медеглезе чогуур. Түңнелдериниң алдынып турар хейчеглер-биле дүүшпестээниниң кол чылдагааны ында-дыр.

«Солидарностиниң» деракй күштери эрге-чагыргага херек кырында удур туржуп турар. Олар боттарының тура-соруун деге, массаларның — профэвилел кежигүннериниң бүзүрелин соора ажыглап турарлар, ол кежигүннер оларны кандыг айыылдыг оюнче деракй күштерниң киир тыртып турарын билбейн турарлар. Бодунуң нуруунези-биле демисел, ооң сырый каттыжыышкынын баксырадыры, ооң ажыл-агыйын мунчурадыры профэвилелиниң сорулгазынга дүүшпес чүве-дир. Ол хоралакчы ажыл-чорудулга-дыр. Күштүг болуп турар хоойлунуң ёзузунга болгаш негелдезинге дүүштүр эрге-чагырга органнары күрүнеге удур парлалга үндүрүлгелери нептередир чорук-биле эптежип шыдавас, чүге дээрге ындыг парлаашкыннар ниитилелге дүшкүүрлүг чорукту кыпсыктырып, тургузугну болгаш чазакты дүжүреринче кыйгырып турар.

ССРЭ-ге удур үүлгедиишкиннер, антисоветтиг дүржок пропаганда бистиң төрээн бажыңнарывыстың адаанда өрт салып турарлар-дыр. Боттуу биле чугаалаарга, ол дээрге чонга удур ажыл-чорудулга-дыр. Чоннуң турза чогуур эрге-ажыктарының нүүрүнде ындыг ажыл-чорудулганы анаа көрүп болбас.

Ажыл соксадыышкыннары, ажыл соксадырынга белен чорук, удурланыышкыннар чурттуң хөй-хөй районнарында уламчылавышаан. Миллиард злотых акша болгаш эргежок чугула хөй янзы бараанар дедир ээлбес кылдыр оскундурган. Күрүнениң айыыл чок турарын хандырып турар камгалал үлетпүрүнче, Польшаның эвилелчи хүлээлгелеринче безин кыжаныышкынныг халдаашкыннар тургулаан. Хатты хадыып турар кижилер шуурганга таваржыр апаар.

Чаа болган ажыл соксадыышкыннарынга хамаарыштыр В. Ярузельский ажылдаар черлерге ажыл соксадыышкыннарының шак бүрүзү — ол дээрге одагтыышаан исчилер болгаш садтар-дыр. Үлетпүрге ажыл соксадыышкыннарының шак бүрүзү — ол дээрге болуушкун бүгү амыдыралының дургузунда Польшага ак сеткилдиг ажылдап келген кижилерге чаа-чаа каража-чөвүлең-дыр. Ажыл соксадыышкыннарның байдалды Польшада психологтуг дайынның бүгү-ле дүрүм-сааваырларынга дүүштүр нептередип турар. Ынчалзадаа ажыл соксадыкчы демдээрээшкин-биле коргудуп шыдавайн турарлар. Ынчангаш месилдежиишкинниң талалакчылары болгаш чокла кыжаныышкын янзы турарлар. Чүвениң ужурун дилим бодап турар кижилерге хамаарыштыр психологтуг ыыдыышкын, террор болуушкуннары база демдеглеттинип турар. Партияның кежигүннериниң, коммунистерниң дорамчылаарынга кыйгырыглыг үннер база чаңгыланып турар.

В. Ярузельскийниң саналын ёзугаар чазакка чамдык томуйлаашкыннары сейм бадылаан.

ССРЭ биле ПУР-нуң эвилелдериниң найыралының болгаш чаагай кожа-хелбээ догуннаашкынының бузулбас чоруунуң онза ужур-дузазын онзалап демдеглээн болгаш польша улустуң эрге-ажыктарынга чөрүшкек антисоветтиг кандыг-даа үүлгедиишкиннерни шиитпирлиг буруу шаап турар доктаалды сейм хүлээп алган.

Дүшкүүрлүг байдалды чидиглендирер чорукту болгаш күрүнеге ниитиниң корум-чурумун болгаш хоойлуну үреп турар кандыг-даа үүлгедиишкиннерни соксадыры сейм шиитпирлиг негээн. Экономиканы дорайтадып турар кандыг-даа ажыл соксадыышкыннарын доп-дораан шеглээринче сейм кыйгырган болгаш хоойлуда көдүрген чепсектерни ажыглаарын күрүне администрациязынга, ниитиниң корум-чурум камгалалының болгаш шиидилге органнарынга хүлээткен. Бир эвес бо кыйгырыг түңнелдер чок болур болза, тургустунган байдалдың негеп турары ындыг хоойлу ёзугаар бүрүн эргелерни чазакка тывысыр дугайында саналды сейм көөр апаар.

ДЕЛГЕЛГЕ СООНДА...

РЕСПУБЛИКАНЫҢ херээженнериниң уран чогаадылга делгелгезинде кижиниң сонуургалын хаара туда бээр чүүлдер эвээш эвес. Тожу, Эрзин, Барыын-Хемчик районнарның шеверлериниң кылыгларынга көрүкчүлер бөлүк-бөлүү-биле доктаап турганнар.

— Идиктерниң чаражын көр-даан — деп, аныяк кижилерниң бирээзи өске өөрүнүң кичээнгейин Тожунуң амыдырал хандырылга комбинадының бүдүргени идик-хепче сонуургады берди.

Олар өшкү чеегүнден кылган чүң хөйлеңнерни, аржыылдарны чарашсынып көрдүлер.

— Кижи олар дег шевер болган болза! — деп, аныяк кижи күзелин илеретти.

Делгелгеде национал идик-хеп аймаан, тыва тоннарны, хевистерни калбаа-биле салган. Идик угун, кадыг идикти шуут көрбээннерге делгелге бир онзагай ажыдыышкын ышкаш сагындырган. Чалыы салгалдың делгелгеге келген төлээзи ада-өгбелериниң кедип чораан национал хевин, шаандакы амыдыралдың эдилелдерин амгы үениң байдалынга, негелделеринге дүүштүр кылганын уран-шевер кылыглардан көрүп алган.

Ылаңгыя Барыын-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозунуң «Хаяа» агитквартиразының кежигүннериниң белеткээни бичии өгжүгеш делгелгени элээн каастап турган. Шуут бурун өгдүр ийин, даштыкы кожаланындан эгелээш иштики дериг-херекселдеринге чедир. Чүгле аптаразын кылырынга, оон каасталгазын чорударынга безин хөй-ле шевер холдар киришкен. Улгады берген шевер угбалар аныяктарга өг-өрегениң эдилелдерин канчаар кылырын айтып берип тура, өг-бүле кижилерниң эп-найыралының, чылыг харылзааларының дугайында чугаалап, боттарының амыдыралчы байлак дуржулгазын дамчыдып берип турган болгай Тыва өгжүгежи. Оон дериг-херекселдерин кылганы тайылбыр чокка билдингир. Шаандакы амыдыралдың эдилелдерин дамчыштыр бөгүнгү амыдыралга чугула херек өг-бүлениң чаагай, тодуг-догаа аас-кежиин боттарының билир аайы-биле чуруп көргүскени көрүкчүлерниң сонуургалын хайныктырган.

ДЕЛГЕЛГЕДЕ ыяштан, чонар-даштан база кижиниң чамдыкта херекке албас чүүлдеринден безин кылып каан дириг амытаннар дүрзүлери, тоолчургу овур-хевирлер кижизидикчи ужур-уткалыг бооп турарын каксы-даа болза демдеглекседим. Чижээ, Н. А. Потехина бойдустуң тывызыксыг, тоолчургу талаларын оваарып көрүп, ыяш будуундан, кадырып каан балык бажындан овур-хевирлерни кылып каан.

Бо хүннерде суурнуң чурттакчыларынга, кедээниң малчыннарынга кедер идик-хептер, эдилээринге таарымчалыг национал дериг-херекселдер кылыр хоочуннарның саны эвээжеп олурары билдингир. Аныяктарның чамдык кезии дуржулгалыг ишчилерниң уран аргаларын шиңгээдип алырын херекке албайн чоруур.

Олар чүгле белен садыг хевин кедеринге өйлежип, ээжээ ойлу берген идикти улдуруп албайн, «эрги идик» дээш октаптар таварылгалар бар. Ол айтырыгны чүге көдүрдүң дээр чадавас. Аңаа долу харыыны, бодум хуумда, республиканың херээженнериниң уран кылыглар чогаадылгазындан көрүп алдым. Ынчангаш аңаа хамаарышкан бодалдарымны илередикседим.

Делгелгеде бистиң черниң кадыг-дошкун агаар-бойдузунга таарыштыр кылган хой кежи тоннар, кидис идиктер, түң хөйлеңнер элбек. Кажан суурларга чорууурга, кышкы үеде безин, шээр мал кежин деп кылган чылыг херекткээштерлиг, алгы тоннарлыг механизаторларны ховар көөр-дүр. Амыдыралчы дуржулгазы эвээжинден, аныяк кижилер тос-тостуң соогунда безин чуга пөс идик-хептиг чоргулаар, ынчангаш соокка электеп чыргаланып хоочуураар чоруктар бар.

Олар алгы-кеш, акша-мөңгүн чедишпезинден эвес, чылыг идик-хеп даарадып албаанындан, тос-тостуң соогунда дидиредир доңа бергилээн чоргулаар. Кышкы үеде даштыгаа, соок черлерге ажылдаар тудугжуларга, чолаачыларга, малчыннарга база өске-даа ажыл-ишчилерге таарымчалыг идик-хепти кала-даа көвүдедир кылып болурунуң аргалыын бо делгелге бадыткаан.

ЫЛАҢГЫЯ бо талазы-биле байлак дуржулга агаар-бойдустуң байдалы, ажыл-агыйлары бистиң-биле дөмей республикаларда, областарда база көвей. Чижээ, Киргизияның мурнуу чүгүнде ырак дагларда Ачи суурда даараныылга фабриказы ажыттынган. Бо суур үлетпүр төптеринден ораачок ыракта, күскү кат-чимис, тараа дүжүдүнүң ажаалдазының үезинде аңаа ажыл эмнежок апаар, өске үелерде кылыр-иш эвээжей бээр. Амгы үеде үш чүс хире кижи суурнуң фабриказында ажылдап турар, олар баш удур тускай курстарны эрткеннер.

Он-он дааранылга, идик-хеп, ыяш кылыглар, пөс-таавы бүдүрүлгелерин төптен ырак суурларга ажыдарын он бирги беш чылда көрген. Күш-ажылдың курлавырын долузу-биле ажыглаарынга, кедээниң ажыл-ишчилеринге чылыг идик-хепти даарап бээринге ук бүдүрүлгелер улуг идиги бээр. Улус депутаттарының саналы-биле идик-хеп кылыр «Эмгек» деп күш-ажыл каттыжыышкыны республикада тургустунган. Ында хөй уругларлыг иелер, пенсионерлер ажылдап турар. Олар хойжуларга чылыг хепти даарап, кухняга херек аяк-саваны база янзы-бүрү суй-белектер кылып турарлар. Күш-ажылчы коллективтиң каттыжыышкыны чүгле бо чылын безин беш миллион ажыг рубльдиң продукциязын бүдүрген.

БИР ЭВЕС Киргизияның бо дуржулгазын база ол ышкаш бистиң республиканың уран-шевер херээженнериниң чер-черде ажылдап турарының арга-хоргазын ажыглап, ону өөренип алыр болза, идик-хеп даараар бүдүрүлге каттыжыышкынын тургузуп болурунуң аргазы бар ышкажыл. Чүге дээрге, бирээде, кедээниң херээжен ажыл-ишчилериниң кыжын ажылы элээн кызырлып турар, хостуг үе эвээш эвес. Ийиде, суурнуң чурттакчыларының дузалал ажыл-агыйының артыкшылы элээн немежип олурар. Ылаңгыя хой, өшкү азырап турарларның саны өскен. Ынчангаш алгы-кеш, дүк болгаш өске-даа продукция бар. Харын ол бүгүнүң ажыглалы багай, эттеп-божалап албаан, аңаа-ла кадып калган алгылар чамдык өглер, бажыңнар даштында чыткылаар боор-дур. Харын-даа дүктүг хөмнерни, алгыларны бажың эжиинин аксында идик аштаар чүүл кылдыр салып каан чыткылаары канчап-даа таарышпас.

Херээженнерниң уран кылыглар делгелгезиниң соонда сеткил-сагыышка тургустуна берген чамдык бодалдарымны бо чүүлде киирдим. Бистиң уран-шевер ажыл-ишчилеривис боттарының күш-ажылчы инициативазы-биле, идепкейлиг хөй-ниитичи ёзуу-биле моон-даа соңгаар солун-солун ажылдарны кылырынга, эгелээшкиннерни үндүреринге идегел улуг.

А. ОКСУР.

ЧУРУКТА: «Ленин Парижте» деп кинодан кадр.

НОЯБРЬНЫҢ ЭКРАНЫ

«Ленин Парижте» деп кино бистиң киноленинианавыста база бир чаа арын. 1911—1912 чылдарда баштыңчының аңаа турган чылдарының дугайын чугаалап турар. 1905 чылдың үнген революциязы аштырган соонда, истеп сүрүүшкүн эгелээн. Дыка хөй-кижилерни тудуп хоругдаан, чамдыктарын шөлүпкен, өскелери даштыкыже-даа чоруй баргылааннар. Ленинниң бөлүк өңнүктери Парижке турумчуй бергеннер. Ленин Лонжюмога школа организастааш, революсчуларны дадыктырып турган.

Кинонуң сценарийин бир янзы тургускан. Ленинниң Парижке турган үезинде болуушкуннарны ында кол көргүскен, баштыңчы чүгле эң харысалгалыг үелерде көстүп кээп турар. Төөгүнүң аңгы-аңгы үелеринде эрткен болуушкуннарны кончуг таарымчалыг кылдыр кожуп каан. Кинону Е. Габрилович биле С. Юткевич олар тургусканнар. Олар Ленинге тураскааткан киноларны кашты-даа тургусканнар. Баштыңчының ролюнда Ю. Каюров ойнап турар.

Ыраккы Чөөн чүкке хамааты дайынның болуушкуннарының дугайында **«Агымга удур»** деп кинода чугаалап турар. Ооң кол маадыры комиссар Челноков элээн нарын байдалдарга таваржыр. Кинону Свердловскиниң кинематографистери тургускан. Тургускан режиссёру — Б. Халзапов, рольдарда — Челноковтуунда — В. Зайцев, Собольда — П. Вельяминов олар ойнаан.

«Тегеран-43» Москвага болган делегейниң XII кинофестивалының шаңналын алган кино. Ында амгы чүс чылдың дөртен чылдарында болуушкуннарны көргүскен. Тегеранга болган улуг үш күрүнелерниң баштыңчыларының ужуражылгазының үезинде оларның амы-тынынче халдаар дээн чоруктуң канчаар тыптып келгенин, ону боттандырар дээнинин дугайын чугаалап турар. Кинода болуушкуннар ийи угланыышкынныг-биле көргүстүнген. 1943 чыл болгаш амгы үе. Амгы капиталистиг ниитилелдиң эң коргунчуг чүүлү — политиктиг терроризм дугайын кинода сойгалап илередип турар.

Ийи сериялыг өңнүг ол кинода хөй санныг сураглыг артистер киирген: И. Костелевский, А. Джигарханян, Н. Белохвостикова, Ален Делон. Кинону Москвага, Бакуга, Парижке, Лондонга, Берлинге, Нью-Йоркка тырттырган.

«Үшкү орук чок» деп «Беларусьфильм» киностудиязының чаа кинозу амыдыралы тоолчургу чугаа апарган кижиниң дугайын чугаалап турар. Ол дээрге Совет Эвилелиниң Маадыры В. З. Корж-тур. Эмчилер аңаа мындыг ийи аңгы байдалды тайылбырлап бергеннер. Чок-ла болза чүүже-даа сагыш салбайн шелээн тайбың болуру, ынчан ол хөй чылдарда чурттап болур. Чок-ла болза — өлүм. Үшкү орук чок. Ол ийиги орукту шилип алгаш, он чыл чурттаан. Ук чылдарны ол кижилерге бераан болдурган.

Совет улустарының интернационалчы улуг байырлалынга **«Ленинградчылар — ажы-төлдерим»** деп кинону тураскааткан. «Узбекфильм» киностудияның бо кинозу Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Ленинградтан көжүрүп чоруткан муң-муң ажы-төлдерниң дугайында көргүзүп турар.

Польша кинематографистер «Мосфильм» киностудия-биле кады **«Ханының сөөлгү дамдызынга чедир»** деп кинону тургускан. Ында болуушкуннар 1941—43 чылдарга хамааржыр. Ол берге үеде поляктар Польша шеригни тургузуп турган.

«Арыг-шынчы, угааныг, кадайы чок...» деп «Мосфильмге үндүрген кинода БАМ-да бригадир Артем Дольников шелээ үезинде төрээн булуңунга келгеш, душтук кыстып ап турарын көргүскен.

Аажы-чаңы аңгы, ийи аныяк кижи — Алька биле матрос Саша четпестерге удур канчаар демисежип турарын **«Матростарда айтырыглар чок бе?»** деп кинодан көрүп болур силер. Горький аттыг киностудияга үндүрген бо кинода М. Пуговкин, Л. Хитяева, Н. Казначеева, В. Андреев ышкаш сураглыг артистер ойнаан.

«Москва карак чажынга бүзүревес», «Кызыл калина кат» дээн ышкаш моон мурнуунда үнүп турган солун киноларны база көрүп болур силер.

кинопрокат конторазының улуг редактору.

Н. БОЛЬШИНИНА.

Шыдыраа

МАЙЯ ЧЕБУРДАНИДЗЕ: «Аас-кежиктиг мен»

Делегейниң шыдыраа оваадайын ийи дугаар чаалап алган соонда, Майя Чебурданидзе маргылдаа эгелээр мурнунда журналистерге аазаан сөзүнге ээ болуп, оларны бажыңынче чалаан.

— Ам силерниң кандыг-даа айтырыыңарга харыылап шыдаар мен — дээш, ийи дакпыр чемпион хүлүмзүрээн.

— Бодуңарның удурланыкчыңарның дугайында чүнү чугаалап болур силер?

— Нана Александрияның бедик мергежилдиин билир болгаш ужуражылганың нарын болурун эндевейн, аңаа дыка белеткенген мен. Ол мээң бодап турганымдан безин артык кылдыр ойнаан. Бедик теориктиг белеткел, техника болгаш тактика талазы-биле янзы-бүрү аргалар Нанада бар болду.

— Бодуңарның оюнуңарны канчаар үнелеп турар силер?

— Дыка шыырак удурланыкчы-биле ойнааш чедиишкин чедип алган кижиге өөрүшкүлүг болуру чугаажок. А чогаадыкчы талазын алгаш көөр болза, бо маргылдааны ындыг кончуг эки эвес деп санаар мен, чүге дээрге кайы-даа таланың частырыглары эмгежок болган.

— Тиилелгени чедип алырыңарга кажан бүзүреп эгеледиңер?

— Ыдыктыг сески санны алганым он бешки салыг соонда.

— Моон соңгааргы планнарыңар чүл?

— Бо маргылдаа дыка нарын болган, хөй күштү негээн. Ам дыштанып алыры чугула. Ооң соонда кол кичээнгейимни институтта өөредилгеже угландырар мен. (Чебурданидзе — Тбилисиниң медицина институдунуң студентизи).

— Делегей чемпионадының ээлчеглиг оюннары удавас эгелээр болгай. Силерниң удурланыкчыңар кым болур деп бодаар силер?

— Совет шыдыраачыларның бирээзи болурунга чигзинмейн турар мен, мээң чаңгыс чер чурттуум-на боор.

— Даштыкы шыдыраачылардан кым совет спортчуларга удур шыырак ойнап болурул?

— Ажыы-биле чугаалаарга, ол айтырыгга чүү деп-даа харыылап шыдавас мен. Совет шыдыраачы херээженнерниң мергежили даштыкы спортчуларнындан дыка бедик болур ийин.

—Херээженнерниң эр улус маргылдаазынга киржири «мода» апарган чүве-дир. Келир үеде ол кандыг болурул?

— Ол «мода» эвес-тир. Шыдырааны эр азы херээжен улустуң деп ылгаар херээ чок. Делегейниң беш дакпыр чемпиону Нона Гаприндашвили эр улус аразынга гроссмейстер атты чаалап алган болгай, оон салгакчызы Вера Менчик ону база бадыткады. Эр улус маргылдаазынга киржиринге мен база ынак мен. Шыдыраага ол черле дузалыг.

— Меранода маргылдаа канчаар доостур деп бодаар силер?

— Карпов тиилээр деп бүзүрээр мен. Бо хүннерде ол делегейниң эң шыырак шыдыраачызы болгай.

— Шыдыраага силерниң идеалыңар чүл?

— Карповтуң техниказын, Алехинниң тактиказын, Капабланканың эндешпелиин чедиишкинниг ажыглап турар мастер болур.

—Өске сонуургалыңар чүл?

— Литература, кино, музыка болгаш театр. Футболистерниң оюннарын кичээнгейлиг хайгаарап турар мен.

— Аас-кежиин деп чүл?

— Салган сорулгазын чедип ап турар кижи бүрүзү аас-кежиктиг. Мен — аас-кежиктиг мен!

Я. ГОРЕЛОВ.
Ш. ШАЛОЛАШВИЛИ.
СЭТА-ның корр.
Тбилиси.

ДҮҮН УЛАМЧЫЛААН

МЕРАНО. (СЭТА). Делегейниң бирги чери дээш болуп турар шыдыраа маргылдаазының 12-ги салыын дүүн төндүр ойнаары-биле соңгаарлаткан. Анатолий Карпов агы-биле ойнаар.

СЭТА-НЫҢ СПОРТ МЕДЭЭЛЕРИ

Аар атлетика. А. Курыновтуң алдарынга тураскааткан Казаньга маргылдааларга олимпийжи чемпион Леонид Тараненко (110 кг чедир деңзи) делегейниң ийи рекордун чаарткан. Идип көдүреринге ол немелде шенелдеге 192,5 кг-ны көдүрген болгаш ийи хевирге ниити түңнүн 425 кг чедирген.

Гандбол. Люцернеге (Швейцария) эрткен делегей маргылдаазынга ССРЭ-ниң шилиндек командазы олимпийжи чемпионнар— ГДР-ниң спортчуларын сөөлгү шиитпирлиг оюнга уткаш, бирги черни ээлээн.

Футбол. Эрткен субботада боттарының шөлүнге «Зениттин»3:0 санга уткаш, Киевтиң динаможулары маргылдааның төнеринге чедир ийи оюн артканда ССРЭ-ниң чемпиону деп атты база катап, өңгү удаа чаалап алган.

Фигурлуг чуңгулаашкын. Ленинградта эртип турар маргылдаада совет фигуристер программаның бүгү хевирлеринге мурнап чоруп турар. Чаңгыстап чуңгулаарынга ленинградчы Наталья Стрелкова болгаш Одесса чурттуг Борис Успенский бирги черни ээлээннер. Ежеш чуңгулаашкынга аныяктар аразынга делегей чемпионнары ленинградчылар Лариса Селезнёва-биле Олег Макаров, танцыларга — москвачылар Марина Климова биле Сергей Пономаренко олар шылгарааннар. Маргылдааларга Венгрияның, ГДР-ниң, Италияның, Польшаның, Финляндияның, ГФР-ниң, Чехословакияның спортчулары киришкен.

Футбол. Венгрияның шилиндек командазы Норвегияның командазын 4:1 санга Будапештиге уткаш, шилилге маргылдааларының Европаның дөрткү бөлүүнден бирги черни ээлээн. Ол ам Испанияга эртер 1982 чылдың делегей чемпионадының түңнел чадазынга киржир.

Шыкка хоккей. ССРЭ-ниң херээженнер аразынга үшкү чемпионадының алдын медальдарын Москва областың спартакчыларынга тыпсырып шиитпирлээн. Ол дугайында шиитпирни спорт-техниктиг комиссияның болгаш Бүгү-эвилелдиң судьялар коллегиязының президиумунуң каттышкан хуралынга СКИФ (Москва) командазы «Спартак»-биле түңнел маргылдааның санынга хамаарыштыр удурланыышкынын хүлээп албаан соонда үндүрген. Мөңгүн медальдарны СКИФ-тиң спортчулары алыр.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ

ПСКОВТУҢ ДАШ УГУЛЗАЛАРЫ

Ногаан сад-биле чаржалашкан Покровскиниң архитектура шивээзи кайгамчыктыг даш угулза болуп, Псковтуң чоргааралы болгаш каасталгазы апарган. Катап тургустунган ол шивээ хоорайның чурттакчыларынга болгаш аалчыларынга эжиктерин ажыдып берген.

Экскурсиялап келгеннерниң баштай бодаралдың дуганы хүлээп алган. Бурунгу Орус күрүнениң кайгамчык тудугларынга ол хамааржыр. Ол дээрге бот-боттарынга тергиин дөмей кылдыр туттунган ийи хүрээ болур. Оларны «ийистер» деп адап турары-даа чөп. Хаалаларның дең-дескизи, бөрттериниң дөмейи — 400 чыл мурнунда чурттап турган ус-шевер кижилерниң кайгамчык уран-мергенин бадыткаан.

Псковечулар удавас комплекстиң өске объектилери-биле таныжарлар. Бир дугаарында, шаанда Европага эң-не улуг диртип турган дуганы сонуургаарлар. Архитектор В. Смирновтуң удуртканы чаартыкчыларның кызымак күш-ажылы 42 метр дурттуг дуганны чаарткан, ооң мурнуку хевири база катап көстүп келген. Чер адааның оруктары болгаш галереялары аштаттынган, эмгелеп, секселенттинген. Төөгүнүң чамдык чүүлдеринге өскерилгелер киирер ужурга база таварышкан, бир дугаарында — электри чырыын киирген, шивээниң нарын кезектерин көрүнге ол чугула апарган.

Бурунгу Орустуң уран чүүлүнүң тураскаалынга Покровскиниң камгалал тудуглары база хамааржыр. Ливон дайынының кадыг-дошкун чылдарында эң-не аар шылгалданы олар эрткеннер. Дайзын шивээни 170 хонук дургузунда бүзээлеп келзе-даа, ооң камгалакчыларының ыдыышкынындан олар дезип чанар ужурга таварышканнар. Ол маадырлыг чоруктуң дугайында Н. Карамзин «Псков Россияны эң-не улуг айыылдалаптан камгалаан» деп бижээн. Орус чоннуң чепсээниң күжүн комплекстиң экспонаттарының аразында киирген. Катап тургустунган хүрээде оларның бирээзи шыгжаттынган.

А. АМАЕВ,
СЭТА-ның корр.
Псков.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ «Арга-арыг, бүгү бойдус аккыр тонун кедивиткен» деп фото-этюду.

СУББОТНИК БОЛГАН

Ак-Довурактың аныяктары, комсомолчу-аныяктар коллективтери чоокта, Октябрь байырлалының бүдүүзүнде субботник организастаан. Аңаа 1847 кижи киришкен. Оларның хөй нуруузу демир бузундузун аштаарынга, хоорай чаагайжыдылгазынга ажылдаан. Элээн каш комсомолчулар, оолдар, кыстар боттарының объектилеринге ажылдап хүнзээн.

Олар субботник хүнүнде 1500 рубльдиң ажылын кылган. Ажылдаан акшаның муңун чаа хөгжүп орар чурттарның тудугларының фондузунче шилчидерин шиитпирлээн.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

Агаар

Бөгүн республикага кожуп турар булуттаар, чамдык черлерге быскап хар чаар. Соңгу-барыын чүкче угланыышкынның хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 2—7, чамдык районнарга 8—13 градус соор.

Кызылга бораннаар. Хаттың күжү кошкак. Агаар дүне 13—15, хүндүс 2—4 градус соор.

КИНО

НОЯБРЬ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Үшкү орук чок» (2 сериялыг) 9.30, 12.10, 14.50, 17.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Туттурбас өжээн негекчилери» 9.30, 13.40, 18.55, **«Харын кожүүшкүн»** 11.10, 15.15, 17.05, 20.30 (уааткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Онза кичээнгейниң зоназында» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Бо —Пеле-дир» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (уааткан) шактарда.

АРАГАНЫҢ АСПААНЧЕ КИРГЕШ...

Суд залындан

Чер-черге чоруп чорааш, арага садар магазиннер чанында ийи-үш кылдыр бөлүглежип алган кижилерни бо-ла эскерип болур. А чамдык черлерниң чурттакчылары оларны арнындан таныыр болу бээр. Ажыл-даа шагында, кажан-даа көөрге, магазин чанындан ыравас кижилер көскүлең апаар. Чүге? Адыр бүрүзүнде ажыл-иш хайныышкынныг чоруп турда, оон хооруп, арага ижип алгаш, арын-нүүрүн чидирип, эрткен-дүшкен кижилерге шоралуп, оларга «күжүн» көргүзүп турарга, чаржынчыг бөзүлбейн канчаар. Чаржынчы-биле олар өскелерге көскүлең. Оларның хөй кезии аныяк оолдар болгулаар болгай. Мындыг аныяк-чалыы назында кижи мындыг чаржынчыг көстүрү харын коргунчуг. Ындыг кижилерниң хөй кезии кайда-даа ажылдавайн турар болгулаар. Бээр, хүнзээр чери-ле ол — ээнртир суксун садар магазиннер. Арын-нүүрүн оскунган ындыг ийи-чаңгыс кижилер бистиң аравыста бар. Оларны эде кижизидип, амыдыралдың арыг-чаагай оруунга катап тургузуп, дуза көргүзеринче кичээнгей улуг. Милиция, суд, прокуратура органнары хөй-ниитиниң күжүнге даянып, ниитилелге ажыктыг ажыл кылырындан оспаксыраар кижилер-биле ажылды доктаамал чорудуп турар болгаш аңаа кижизидилге ажылының янзы-бүрү хевирлерин ажыглап турар.

Кызыл хоорайның улус суду 1981 чылдың эрткен айларында маңгысталчак амыдырал-биле чурттап турар кижилерге хамаарыштыр элээн каш херектерни сайгарып көрген. Аңаа хамаарыштыр тодаргай чижектерни мааңа киирейн. Мария Даниловна Гордецкая, 1941 чылда төрүттүнген. Кызыл хоорайның улус судунуң сандайынга ону чүү эккелгенил? М. Гордецкая арага ижеринче сундуккаш, ажылга харысалгазын уттуп, ажыл шагы үзер болу берген. Арага, тура-соруг чок чорук ону чоорту амыдыралдың шын оруундан үндүрген. Араганың аспаанче кирген бо херээжен кижи ажылын шуут каггаан. Кызыл хоорсуускомнуң иштики херектер килдизи Гордецкаяны хайгааралга ап, көрдүнген хуусаа иштинде ажылга кирип алырын каш удаа сүмелеп турган. Аңаа чөпшээрежип, документиге хол үжүүн салып берген тура-ла ажыл чок, арагалаарын ол уламчылавышаан турган. Оон түңнели суд. Суд хамааты Гордецкаяга хамаарыштыр чөптүг шииткелди үндүрген.

Хөй-ниити, Марияның дөргүл-төрелдери ооң ажылга кирип алырын чаңгыс хүн эвес, ай-айы-биле сагындырып келген. Арагадан ону каш-даа эмнээн, түңнел чок. А ол чогум ажыл кылбайн, бо үениң дургузунда чүнүң-биле амыдырап келгенил, арага садып ижер акшаны кайыын ап турганыл деп айтырыг тургустунуп келир. Акшаны ол чаңгыс бажыңга кады чурттап турган кижизинден (хоойлу ёзугаар бадылашпааннар) ап, азы ооң пензиязындан алыр турган. Чамдыкта шилдер саткаш, ооң акшазын арагага чедирип алыр арга тургулаан.

Ниитилелге ажыктыг күш-ажыл кылырындан оспаксыраар, арагаже сундулуг кижилерни кажан оларны суд залынга тургузуп келирге, оларның дүнүгү амыдыралы бот-боттарынга харын-даа дөмейлешкек сагындырар.

Кызыл хоорайның улус суду чоокта чаа Анатолий Марченконуң херээн сайгарып көрген. Ооң хары 23. Анатолий чеди класс соонда өөредилгезин ара каггаан. Ажылгалаа кирип албаан. Үстүнде Гордецкая-биле дөмей, Анатолийге ажыл сүмелеп, сагындырып, оон-биле чаңгыс эвес удаа чугаалажып келген. Аданың карак чажы безин аңаа дуза болбаан. Милиция ажылдакчылары Анатолийни ыяш болбаазырадып кылыр комбинатка ажылдадып киирип каан. Ол аңаа чүгле 18 хонук ажылдаан.

Гордецкая биле Марченко ышкаш кижилерниң херээн сайгарып көөрде, суд ол кымыл, чүү кижил ол дээрзин ханы өөренип көөр. Ук кижиге хамаарыштыр профилактиктиг хемчеглер алдынып турган-турбаанын база кичээнгейге алыр. Бир эвес алдынып турган хемчеглер дээш чок болза, суд бодунуң чогуур шииткелин үндүрер.

В. СУСЛИН.
прокурор.

Телевидение

НОЯБРЬ 4-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Балтиканың депутады». Уран-чечен фильм. 10.35 — «Кино ажыл-чорукчуларының клуву». 11.35— Телемедээлер. 11.40 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.35 — «Эки ажылдаары кажан-даа берге». Документалдыг телефильм. 15.35 — «Горнистер, харыылаңар!». 16.05 — Делегей конкурстарының лауреады А. Гавриловтуң концерти. 16.45 — «Аныяктар адрестери».

КЫЗЫЛДАН

17.45 — Уругларга фильм. 17.50 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга). 18.10— «Найырал». Совет-моол найыралының Төп ниитилелиниң даргазының оралакчызы, Совет-моол ниитилелиниң Тыва салбырының баштаар черинин даргазы, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы К. С. Шойгу киржир.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.00 — «СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлерин— амыдыралга». Тыва АССР-ниң кедээ ажыл-агый министриниң оралакчызы З. Е. Шиңниң чугаазы.

МОСКВАДАН

19.20 — «Экранта эң баштай». «Беш кежээлер». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — А. Блок — «Он ийи». Концерт-фильм. 22.00 — Бут бөмбүүнүң кубоктар эдилекчилериниң кубогу дээш. «Динамо» (Тбилиси) — «Бастиа» (Франция). Чапсарда — «Бөгүн делегейде». Информастыг үндүрүлге. 00.00 — 00.45 — Европага бут бөмбүүнүң чемпионнарының кубогу дээш. «Динамо» (Киев) — «Аустрия» (Австрия). 2-ги тайм. Киевтен дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Ада-иелер, силерге». Өг-бүлеге болгаш школага күш-ажылга кижизидилге дугайында. 12.30 — И. С. Тургенев. «Бежин шыгы». 6-гы класс. 13.00 — Революстуг плакат. 13.30 — Төөгү. 4-кү класс. Крепостной мастерлерниң чогаадылгазының дугайында. 14.00 — Химия. 10-гу класс. Синтетиктиг каучук. 14.30 — Номну камнаңар. 15.00 — Төөгү арыннары. Октябрьның бүдүүзүнде. В. И. Лениниң сөөлгү чажыт ажылы. 15.40 — «Энергетика болгаш водород дугайында бодалдар». Эртем-тайылбырлыг фильм. 16.00—19.00 — Чапсар. 19.00 — П. И. Чайковскийниң романстарын ССРЭ-ниң улустуң артизи П. Лисициан күүседир. («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

19.20 — «Ленин. Октябрь. Тыва». Литература-музыкалыг телекомпозиция.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.15—«Делегей панорамазы». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.10 — «Аныяк назы дугайында чечен чугаалар». Уран-чечен фильм.

Редакцияның адрези:
667000, Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистерниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54 кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 2465

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—01529